

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัย เรื่อง การเปรียบเทียบแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับประชาธิปไตยตามการรับรู้ของนักเรียนในระบบและนอกระบบโรงเรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย กรุงเทพมหานคร เพื่อให้เกิดความเข้าใจในกรอบความคิด ผู้วิจัยจึงได้นำเสนอความคิด ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประชาธิปไตยของนักเรียนในระบบและนอกระบบโรงเรียน โดยได้นำเสนอไว้ดังนี้

1. ความหมายของประชาธิปไตย
2. แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับประชาธิปไตย
3. องค์ประกอบของประชาธิปไตย
4. การศึกษากับประชาธิปไตย
5. แนวความคิดทางการศึกษากับประชาธิปไตย
6. การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย
7. เยาวชนกับการเลือกตั้ง
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความหมายของประชาธิปไตย

คำว่า ประชาธิปไตย มาจากภาษากรีก คือ Demoscratos ซึ่งประกอบด้วยคำ 2 คำ คือ Demos แปลว่า “ประชาชน” กับ Cratos แปลว่า “อำนาจ, รัฐ” รวมความแล้วหมายถึง อำนาจสูงสุดเป็นของประชาชน

สำหรับภาษาไทย คำว่า ประชาธิปไตย ประกอบด้วย คำว่า “ประชา” หมายถึง ประชาชนและคำว่า “ธิปไตย” หมายถึง อำนาจสูงสุด ดังนั้นประชาธิปไตย หมายถึง ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจสูงสุด

ประชาธิปไตยมีหลายความหมายและหลายลักษณะ ซึ่งขึ้นอยู่กับแนวคิด หลักการ ตามทัศนะของผู้ใช้จะพิจารณา ดังเช่น ความหมายที่แสดงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่ง ศิริ พรหมดี (2539) ได้ทำการรวบรวมความหมายของประชาธิปไตยไว้ ดังนี้

Ablaham Linclon ได้ให้ความหมายว่า ประชาธิปไตย คือ การปกครองโดยประชาชน เพื่อประชาชน และสำหรับประชาชน

A. D. Linsay ให้ความหมายว่า ประชาธิปไตย คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถดำเนินการร่วมกันโดยไม่สูญเสียเสรีภาพตามที่แต่ละคนปรารถนา

C. E. Merriam ให้ความหมายว่า ประชาธิปไตยเป็นการดำรงชีวิตเพื่อความสุขร่วมกัน โดยมีเจตนารมณ์ของประชาชนเป็นเครื่องนำทาง

Harold Laski ให้ความหมายของประชาธิปไตย ว่าเป็นการดำรงชีวิตเพื่อความสุขร่วมกัน โดยมีเจตนารมณ์ของประชาชนเป็นเครื่องนำทาง

R. M. Maciver (อ้างถึงใน ประหยัด หงษ์ทองคำ, ม.ป.ป.) กล่าวว่า ประชาธิปไตยเป็นทั้งรูปการปกครองและวิถีชีวิตประชาธิปไตยทั้ง 2 ทาง ต้องดำเนินไปด้วยกัน

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 หน้า 495 (อ้างถึงใน วิสุทธิ์ โภธิแทน, 2538) กล่าวว่า ประชาธิปไตยเป็นคำนาม แปลว่า ระบอบการปกครองที่ถือมติปวงชนเป็นส่วนใหญ่

นอกจากที่ได้มีท่านผู้รู้ได้ให้ความหมายของคำว่า “ประชาธิปไตย” ไว้มากมายแล้วก็ยังมึนักวิชาการที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้มีความรอบรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตย คือ ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2523) ได้อธิบายความหมายของประชาธิปไตยว่ามีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นอุดมการณ์ประชาธิปไตย ในฐานะที่เป็นระบบการเมือง และประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นวิถีชีวิต

จากความหมายของประชาธิปไตยข้างต้น จะเห็นได้ว่า ประชาธิปไตย หมายถึง การปกครองที่ถือมติของปวงชนเป็นส่วนใหญ่ และเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถดำเนินการร่วมกัน มีเสรีภาพ ความเสมอภาคในทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เพื่อการดำเนิน

ชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ซึ่งประกอบด้วยอุดมการณ์ประชาธิปไตย รูปแบบการปกครองประชาธิปไตย และวิถีชีวิตประชาธิปไตย

แนวความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับประชาธิปไตย

พื้นฐานสำคัญของแนวความคิดประชาธิปไตยสมัยใหม่ ซึ่งมีความเชื่อและความศรัทธาในความสามารถของมนุษย์ที่จะใช้เหตุผล การมองโลกในแง่ดี มีการสนับสนุนในเรื่องเสรีภาพ ความคิดพื้นฐานของประชาธิปไตยสมัยใหม่จึงมีลักษณะดังนี้ (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2523)

1. การมีศรัทธาในความสามารถของมนุษย์ มีความศรัทธาในสติปัญญา การที่มนุษย์มีเหตุผล ยึดหลักเหตุผลด้วยวิธีการทดลองค้นหาแบบวิทยาศาสตร์ ถือเป็นความรู้เกิดจากประสบการณ์ โลกนี้ไม่มีความจริงเพียงอันเดียว แต่สิ่งที่จะเป็นความจริงจะสามารถเปลี่ยนแปลงได้ เมื่อมีการค้นคว้าต่อ ๆ ไป สิ่งที่เป็นความจริงในยุคหนึ่งก็อาจจะเปลี่ยนแปลงได้ ดังคำกล่าวของ จอห์น ล็อก (John Lock) ที่ว่า “ความรู้ทั้งหลายของเราได้จากประสบการณ์ในโลกนี้ ไม่มีความจริงอันเดียวที่เป็นสัจธรรมสมบูรณ์แบบ” (Absolute Truth)

2. ความเชื่อในสิทธิเสรีภาพของมนุษย์ จากวิธีการบนข้อเท็จจริง คือ หลักการค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์ ทำให้เกิดการยอมรับในการเสนอข้อเท็จจริง เหตุผล และความคิดเห็นส่วนตัวอย่างเต็มที่ ก่อนที่จะมีการร่วมตัดสินใจหา หลักการข้อนี้จึงทำให้เกิดเสรีภาพทางการพูด รูซโซ (Rousseau) ได้เขียนในหนังสือ The Social Contract ว่า “การสละละทิ้งเสรีภาพเท่ากับเป็นการสละละทิ้งความเป็นมนุษย์เท่ากับการยอมเสียสิทธิของมนุษย์ชน และแม้แต่หน้าที่ของเรา จอห์น สจิวต์ มิลล์ (John Stewart Mill) ได้สนับสนุนในหลักการข้อนี้ โดยเขียนไว้ในหนังสือ On Liberty ว่า “ถ้าคนทั้งหมดยกเว้นคน ๆ เดียว มีความคิดเห็นอย่างเดียวกัน แต่คนเพียงอย่างเดียวมีความคิดเห็นแตกต่างกันออกไป คนทั้งหมดก็ไม่มีสิทธิอ้างไม่ให้คน ๆ นั้นออกความคิดเห็นเช่นเดียวกันในกรณีที่คน ๆ เดียว มีอำนาจมากก็ไม่อาจอ้างสิทธิที่จะไม่ให้ผู้อื่นออกความคิดเห็นได้”

3. การยอมรับในความเท่าเทียมของคน ความเท่าเทียมหรือความเสมอภาคนี้เป็นความเท่าเทียมทางกฎหมาย ไม่ใช่ทางสติปัญญาหรือกายภาพ คนทุกคนควรได้รับ

การปฏิบัติจากเจ้าหน้าที่ของรัฐและกฎหมายโดยเท่าเทียมกัน ไม่มีการแยกเพศ ชาติกำเนิด
ฐานะทางเศรษฐกิจ สังคม

4. อำนาจอสูงสุดในการปกครองประเทศเป็นของปวงชน (Popular Sovereignty)
โดยประชาชนเป็นผู้เลือกตัวแทนเข้าไปทำหน้าที่ในการใช้อำนาจของรัฐ และประชาชน
สามารถที่จะเปลี่ยนแปลงผู้ปกครองได้ หากผู้ปกครองไม่สามารถที่จะปฏิบัติตามนโยบายที่
แถลงไว้ต่อประชาชน

5. อำนาจอันชอบในการปกครองของรัฐบาลเกิดจากความยินยอม (Consent)
ของประชาชน เพื่อดำเนินการให้ความคุ้มครองสิทธิในด้านต่าง ๆ ของมนุษย์ ซึ่งมีมาแต่ก่อน
ที่จะยอมเข้าอยู่ใต้อำนาจการปกครองนี้ ซึ่งมีมาจากทฤษฎีด้วยกฎธรรมชาติ (Natural Law)
การให้ความยินยอมจะเป็นการสร้างความชอบธรรมให้กับกำลังหรืออำนาจ ดังนั้นรัฐบาลจึง
เป็นรัฐบาลที่ชอบธรรม เป็นรัฐบาลที่เป็นตัวแทนของประชาชน (Representative Government)

6. สิทธิในการคัดค้านและล้มล้างรัฐบาล รัฐบาลเป็นเพียงอุปกรณ์ที่ช่วยให้คนใน
สังคมบรรลุถึงความสุขสมบูรณ์ และรัฐอยู่ได้ด้วยเป้าหมายที่จะคุ้มครองชีวิต ทรัพย์สินและ
การแสวงหาความสุข ดังนั้น ประชาชนจึงมีสิทธิเต็มที่ในการต่อต้านต่อรัฐบาลที่ไม่ปฏิบัติ
ตามจุดมุ่งหมายดังกล่าว หรือรัฐบาลที่ใช้อำนาจเป็นธรรม ไม่ใช่ธรรมเป็นอำนาจ

ประชาธิปไตย จึงมีแนวความคิดพื้นฐานที่มีความเชื่อมั่น ศรัทธา ในตัวของมนุษย์
จึงได้สนับสนุนในด้านการแสดงออกซึ่งความคิดเห็นต่าง ๆ ของมนุษย์ และเชื่อมั่นว่า
มนุษย์ทุกคนมีความเท่าเทียมกัน รัฐบาลที่ตั้งขึ้นจะเป็นเพียงเครื่องมือของมนุษย์ จะอยู่ได้
ก็ต้องได้รับความยินยอมจากประชาชนเสียก่อน และอยู่ได้เท่าที่ประชาชนให้ความยินยอม

องค์ประกอบของประชาธิปไตย

เพื่อให้การศึกษาเกี่ยวกับประชาธิปไตยเกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง จึงขอแยก
พิจารณาประชาธิปไตยใน 3 เรื่อง คือ อุดสาหกรรมประชาธิปไตย รูปแบบการปกครอง
ประชาธิปไตย วิธีชีวิตประชาธิปไตยหรืออาจเรียกว่าเป็น “องค์สามของประชาธิปไตย”

1. ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นอุดมการณ์

อุดมการณ์นั้นเป็นความเชื่อที่ได้รับการยอมรับ และถือปฏิบัติร่วมกันของกลุ่มความเชื่อนี้จะต้องมีความสำคัญต่อกลุ่ม ใช้เป็นหลักการหรือแนวทางในการปฏิบัติของคนในกลุ่ม และทำให้เกิดการยึดเหนี่ยวระหว่างคนกลุ่มนั้น (ชยอนันต์ สมุทวณิช, 2517) ในฐานะอุดมการณ์ ประชาธิปไตยจะต้องมีหลักการหรือแนวทางในการที่ประชาชนจะยึดถือปฏิบัติตามแบบประชาธิปไตย

จากความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับประชาธิปไตย ทำให้เห็นลักษณะเด่นของอุดมการณ์ประชาธิปไตย คือ จะมีความเชื่อร่วมกันในความสำคัญของมนุษย์ทุกคน โดยเชื่อและศรัทธาว่ามนุษย์ทุกคนเป็นผู้มีสติปัญญา เป็นผู้มีความสามารถในการใช้เหตุผลพิจารณาตัดสินปัญหาต่าง ๆ ด้วยตัวของเขาเอง ซึ่งจะนำไปสู่การสนับสนุนเสรีภาพในรูปแบบต่าง ๆ ของมนุษย์และความเสมอภาคของมนุษย์ที่จะได้รับการปฏิบัติโดยเท่าเทียมกัน (ชยอนันต์ สมุทวณิช, 2523)

1.1 ความศรัทธาในสติปัญญาและความสามารถของมนุษย์

ประชาธิปไตยในปัจจุบัน ได้รับอิทธิพลอย่างมากจากแนวความคิดเสรีนิยม (Liberalism) เชื่อว่าผลประโยชน์หรือความคิดเห็นส่วนตัวของบุคคลมีความสำคัญเหนือกว่าอำนาจของรัฐ เสรีนิยมจะให้ความสำคัญในหลักเกณฑ์และวิธีการหาเหตุผลตามแบบวิทยาศาสตร์ (ชยอนันต์ สมุทวณิช, 2517) ซึ่งความคิดพื้นฐานของประชาธิปไตยจึงมีความศรัทธาในความสามารถของมนุษย์ มีความศรัทธาในสติปัญญาในการทำงานร่วมกัน มนุษย์เป็นผู้มีความสามารถ รู้จักเหตุผล มีการค้นหาความจริง ยึดหลักเหตุและผลตามแบบวิธีการทางวิทยาศาสตร์

การที่มนุษย์เป็นผู้ที่รู้จักการใช้เหตุผล มนุษย์จึงเป็นผู้ที่รู้ดีว่าอะไร คือ ความต้องการหรือจุดประสงค์ของเขาโดยไม่ต้องให้ผู้อื่นมาชักนำ มนุษย์จะสามารถใช้เหตุผลในการแก้ไขปัญหาที่ตนเผชิญอยู่ นอกจากนี้ยังสามารถใช้เหตุผลในการปรับปรุงพัฒนาตนเองให้เจริญก้าวหน้าได้ (จรรุญ สุภาพ, 2525)

จากการที่มนุษย์เป็นผู้ที่มีความสามารถในการใช้เหตุผล เพื่อเลือกวิถีชีวิตของตนเอง จึงควรที่จะเปิดโอกาสให้พวกเขามีโอกาสที่จะปกครองตนเองให้มีโอกาสเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครอง โดยการร่วมพิจารณาปัญหาที่เกี่ยวข้องกับประชาชน ซึ่งประชาชนที่มีส่วนร่วมในการปกครองก็จะสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ได้เถียงซึ่งกันและกัน ยิ่งเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ใช้ความคิดเห็นมากเท่าใด มนุษย์ก็จะสามารถใช้เหตุผลเป็นเครื่องมือในการตัดสินใจได้มากขึ้นเท่านั้น ในการตัดสินใจก็ใช้เสียงข้างมากเป็นหลักโดยอยู่บนพื้นฐานของเหตุผล (จรรยา สุภาพ, 2519 อ้างถึงใน ปวิณ ชำนิประศาสน์, 2529)

หลักความเชื่อมั่นในสติปัญญา และความสามารถของมนุษย์จึงเป็นหลักการที่สำคัญประการหนึ่งของอุดมการณ์ประชาธิปไตย เพราะเป็นหลักการที่มุ่งเน้นให้ความสำคัญต่อประชาชนทุกคนว่าเขาเป็นผู้มีความสามารถ มีสติปัญญา รู้จักการใช้เหตุผลเพื่อแสวงหาสิ่งที่ดีงาม นอกจากจะเป็นการนำมาซึ่งความรู้อันไม่สิ้นสุดแล้วยังสามารถใช้เหตุผลเพื่อบรรลุซึ่งวัตถุประสงค์ของตนเอง ประชาชนจึงควรมีโอกาสที่จะปกครองตนเองเพื่อใช้ความสามารถที่มีอยู่นำสิ่งที่ดีที่สุดแก่เขาเอง (ปวิณ ชำนิประศาสน์, 2529)

12 เสรีภาพ ความมีอิสระในการที่จะปฏิบัติตนโดยไม่ละเมิดสิทธิของบุคคลอื่น ภายใต้ข้อกำหนดกฎหมายเกณฑ์ต่าง ๆ ของสังคม เสรีภาพทำให้มนุษย์มีอิสระในการเรียนรู้ใช้สติปัญญาคิดหาเหตุผลในการตัดสินใจแก้ปัญหาต่าง ๆ

นักปราชญ์ทางรัฐศาสตร์หลายท่านได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับเสรีภาพเอาไว้ว่า “เสรีภาพ หมายถึง อำนาจ หรือความเป็นอิสระของบุคคลที่จะกระทำการใด ๆ ได้โดยปราศจากความแทรกแซงของรัฐหรือเอกชนด้วยตนเอง” ถ้าจะพิจารณาคำว่า เสรีภาพตามความหมายดังกล่าวข้างต้นอย่างเคร่งครัด ก็อาจจะเป็นผลเสียได้ เพราะประชาชนอาจใช้เสรีภาพของตน โดยไม่มีขอบเขตจำกัดอันเหมาะสมสมควร การใช้เสรีภาพดังกล่าวอาจจะมีผลละเมิดเสรีภาพของบุคคลอื่น และถ้าไม่มีการกำหนดขอบเขตของการใช้เสรีภาพที่เหมาะสมแล้วในที่สุดทุกคนก็จะไม่มีเสรีภาพ ดังนั้นจึงได้มีคำจำกัดความคำว่าเสรีภาพใหม่ว่า เสรีภาพ

หมายถึง โอกาสที่บุคคลจะกระทำสิ่งที่ตนปรารถนาได้โดยจะถูกควบคุมน้อยที่สุด แต่ในขณะเดียวกัน การใช้เสรีภาพหรือการกระทำดังกล่าวจะต้องไม่ขัดขวางต่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย ศีลธรรมอันดีของประชาชน ไม่ละเมิดเสรีภาพของบุคคลอื่น (จรรยาสุภาพ, 2514)

ในเรื่องของเสรีภาพในระบอบประชาธิปไตย สิ่งที่สำคัญมีความสำคัญอีกประการก็คือ ความสมดุลระหว่างอำนาจอธิปไตย (Sovereignty) กับสิทธิเสรีภาพของประชาชน (Freedom) ในการปกครองประเทศ ถ้าประชาชนมีสิทธิเสรีภาพมากเกินไป รัฐบาลจะมีอำนาจน้อย การที่รัฐบาลมีอำนาจน้อยเกินไปก็อาจจะก่อให้เกิดผลเสียแก่การปกครอง รวมถึงรัฐบาลอาจจะไม่สามารถรักษาสีทธิเสรีภาพของประชาชนไว้ได้ แต่ถ้ารัฐบาลมีอำนาจมากเกินไป รัฐบาลจะบริหารประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่สิทธิเสรีภาพของประชาชนจะถูกจำกัด (ประหยัด หงษ์ทองคำ, ม.ป.ป.)

เสรีภาพของประชาชนในระบอบประชาธิปไตย จะได้รับการประกันจากรัฐในรูปของกฎหมาย เสรีภาพของประชาชนชาวอังกฤษมีหลักประกันที่สำคัญอยู่ใน Magna Carta ส่วนของประชาชนชาวอเมริกันกำหนดไว้ใน The American Declaration of Independence ซึ่งเสรีภาพของประเทศระบอบประชาธิปไตยที่ได้รับการคุ้มครอง คือ (ประหยัด หงษ์ทองคำ, ม.ป.ป.)

1. เสรีภาพในการนับถือศาสนา
2. เสรีภาพในการพูด การเขียนและการแสดงความคิดเห็น
3. เสรีภาพในการพิมพ์ การโฆษณา
4. เสรีภาพในร่างกายและความปลอดภัย
5. เสรีภาพในทรัพย์สิน
6. เสรีภาพในการเคลื่อนย้ายที่อยู่หรือการไปมาหาสู่
7. เสรีภาพในการประกอบอาชีพ
8. เสรีภาพในเคหสถาน
9. เสรีภาพในการรวมกันเป็นสมาคม สหภาพ สหกรณ์ ฯลฯ
10. เสรีภาพในการรวมกันเป็นพรรคการเมือง ฯลฯ

อุดมการณ์ประชาธิปไตยมีพื้นฐานจากการใช้หลักเหตุผลของมนุษย์ เพื่อประโยชน์ต่อการเลือกตัดสินใจ แก้ปัญหาต่าง ๆ โดยประชาชนสามารถที่จะเลือกตัดสินใจ กระทำหรือไม่กระทำได้อย่างมีอิสระ แต่การที่ประชาชนมีเสรีภาพในการกระทำนั้นก็ต้อง อยู่ภายใต้ขอบเขต กฎเกณฑ์ไม่ไปละเมิดสิทธิของบุคคลอื่น

1.3 ความเสมอภาค

อุดมการณ์ประชาธิปไตย โดยถือว่าความเสมอภาคเป็นปัจจัยที่สำคัญ ยิ่ง ซึ่งจากแนวความคิดประชาธิปไตยถือว่ามนุษย์ทุกคนเกิดมาเท่าเทียมกัน ความเสมอภาค จึงเป็นหลักปรัชญาเบื้องต้นของความเป็นประชาธิปไตย (จรรยา สุภาพ, 2510) หลัก ความเสมอภาคนี้ไม่ได้หมายความว่า มนุษย์จะต้องเหมือนกัน หรือมีความเท่าเทียมกัน ในทุก ๆ ด้าน เพราะการที่จะมีความเท่าเทียมกันในทุกด้านย่อมเป็นไปได้ เนื่องจาก อย่างน้อยที่สุดลักษณะทางธรรมชาติ ทางกายวิภาคของมนุษย์ก็มีความแตกต่างกัน ความ เสมอภาคนี้จึงจะต้องเป็นความเสมอภาคที่บุคคลทุก ๆ คนสามารถที่จะเท่าเทียมกันได้ และจะต้องให้มีความยุติธรรมต่อบุคคลทุก ๆ คน ความเสมอภาคนี้จึงเป็นความเสมอภาค ในเชิงเปรียบเทียบที่อยู่ในภาวะการณ์เดียวกัน ทุกคนจะได้รับความยุติธรรมเท่าเทียมกัน ดังนั้นความเสมอภาคในระบบประชาธิปไตย จึงพยายามที่จะกำหนดให้เป็นหลักเกณฑ์ พื้นฐานของความเสมอภาค (Basic Principles of Equality) ที่สอดคล้องกับหลักการ ประชาธิปไตย และสามารถสร้างความยุติธรรมในเชิงเปรียบเทียบให้มากที่สุด (วิสุทธิ โภธิแทน, 2524)

หลักเกณฑ์ของความเสมอภาคนี้ไม่ใช่มีเฉพาะในทางการเมืองเท่านั้น เพราะว่าความเสมอภาคทางการเมืองอย่างเดียว อาจจะนำมาสู่ความไม่เท่าเทียมกันได้ เพราะบุคคลที่มีความเสมอภาคทางการเมือง แต่มีฐานะเศรษฐกิจและสังคมต่ำย่อมไม่สามารถแข่งขันกับผู้ที่ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมสูงกว่าได้ ย่อมทำให้ผู้ที่เข้มแข็งอยู่ แล้วมีความแข็งแกร่งมากขึ้น และผู้อ่อนแอย่อมไล่ไม่ทัน (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2523) ดังนั้น ความเสมอภาคในระบบประชาธิปไตย จึงประกอบด้วยความเสมอภาคทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

หลักการมีศรัทธาในสติปัญญาและความสามารถของมนุษย์ หลักการเสรีภาพและหลักการเสมอภาคของอุดมการณ์ประชาธิปไตย จะนำไปสู่หลักการของอุดมการณ์ประชาธิปไตยที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ หลักการปกครองตนเอง (Self-Government) โดยจากที่มนุษย์เป็นผู้มีสติปัญญา และมีความสามารถในการใช้เหตุผลก็จะรู้ว่าตนเองนั้นมีความต้องการอะไร อะไรเป็นผลประโยชน์ของตน และรู้ถึงวิธีการที่จะได้มาและรักษาไว้ นอกจากนี้มนุษย์ยังมีเสรีภาพในการที่จะกำหนดซึ่งวิถีชีวิตของตน และมนุษย์ยังเป็นผู้ที่มีความเท่าเทียมกันในฐานะที่เป็นมนุษย์ด้วยกัน ดังนั้น มนุษย์จึงควรที่จะเป็นผู้ปกครองตนเอง เพราะถ้าหากให้บุคคลหนึ่งบุคคลใดมีอำนาจปกครองเด็ดขาดเหนือบุคคลอื่น ก็จะเป็นการไม่ยอมรับซึ่งความสามารถของมนุษย์ และไม่ว่าผู้ปกครองนั้นจะเป็นผู้ที่มีความสามารถหรือเป็นผู้ที่ร่ำรวยก็ใช้ว่าจะดำรงไว้ซึ่งคุณธรรมอันดีงามหรือความยุติธรรมตลอดไป แนวโน้มของบุคคลเหล่านี้มักจะเห็นประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม (จรรยา สุภาพ, 2519)

จะเห็นว่าประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นอุดมการณ์มีหลักการสำคัญ คือ หลักศรัทธาในความสามารถของมนุษย์ใช้เหตุผล ตัดสินใจ แก้ปัญหา เพื่อบรรลุเป้าหมายของตนเองอันนำไปสู่หลักเสรีภาพ กระทำการใด ๆ อย่างอิสระ แต่ไม่ละเมิดสิทธิของบุคคลอื่น รวมถึงการนำไปสู่หลักความเสมอภาคในการได้รับการปฏิบัติปกป้องดูแลจากรัฐบาล โดยเท่าเทียมกันทุกคน รวมถึงหลักการปกครองตนเอง โดยประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในเรื่องต่าง ๆ

2. ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นรูปแบบการปกครอง

ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นระบบการเมือง หรือเป็นรูปแบบการปกครอง หมายถึง การจัดรูปแบบการปกครอง กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันทางการเมือง บทบาท อำนาจ หน้าที่ของสถาบันทางการเมือง ตลอดจนวิธีการที่ใช้ในการตัดสินใจตัดสินข้อขัดแย้งตามแนวความคิดประชาธิปไตย โดยนำเอาแนวความคิดอันเป็นหลักการประชาธิปไตยมาปฏิบัติให้สอดคล้อง (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2523)

รูปแบบการปกครองระบอบประชาธิปไตยนั้นเป็นวิธีการของการใช้อำนาจในการปกครอง ซึ่งในการปกครองจะต้องปฏิบัติให้สอดคล้องกับหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตย ดังนั้น (วิสุทธ์ โภธิแทน, 2538)

(1) เชื่อในอำนาจอธิปไตยของปวงชน (Popular Sovereignty) เป็นเรื่องของความต้องการของประชาชน เพื่อผลประโยชน์ของประชาชนทุกคนร่วมกันของสังคม เป็นสิ่งที่ต้องกระทำ ซึ่งจะสามารถเห็นได้จาก

1.1 การเลือกตั้ง (Election) ประชาชนจะต้องเลือกคนที่เข้าไปทำหน้าที่ปกครองตนเอง ซึ่งองค์กรในการปกครองสูงสุดของประเทศก็คือ รัฐบาล (Government) ประกอบด้วย 3 ฝ่าย คือ ฝ่ายนิติบัญญัติ (Legislature) ซึ่งทำหน้าที่ออกกฎหมาย ฝ่ายบริหาร (Executive) ทำหน้าที่บริหารงานให้เป็นไปตามกฎหมาย และฝ่ายตุลาการ (Judiciary) ทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีความตามกฎหมาย

การสนองความต้องการของประชาชน อย่างหนึ่งให้เห็นได้ ก็คือ ผู้ที่ทำหน้าที่ในการออกกฎหมายนั้นจะต้องได้รับเลือกตั้งมาจากประชาชนในประเทศ เป็นผู้มีสัญชาติของรัฐ มีความเป็นผู้ใหญ่ คือ บรรลุนิติภาวะ ไม่วิกลจริต มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตการเลือกตั้ง

การเลือกตั้งที่จะเรียกได้ว่าเป็นประชาธิปไตยจะต้องมีหลักเกณฑ์ดังนี้

- 1) เป็นการเลือกที่เป็นไปโดยอิสระ (Free Election)
- 2) มีการลงคะแนนเสียงเป็นการลับ (Secret Voting)
- 3) การเลือกตั้งเป็นไปอย่างแท้จริง (Genuine Election)
- 4) เป็นการเลือกที่มีกำหนดเวลา (Periodic Election)
- 5) ผู้ที่ไปเลือกตั้งและสมัครรับเลือกตั้ง มีสิทธิเสมอภาคและใช้

สิทธิได้ทั่วถึง (Equal and Universal Suffrage)

จากหลักเกณฑ์ดังกล่าว การเลือกตั้งอาจจะใช้วิธีการต่าง ๆ ได้หลายวิธี เช่น การกำหนดโควตาของคะแนน หรือในเขตหนึ่ง ๆ กำหนดให้มีผู้แทนได้หลายคน

เนื่องจากการเลือกตั้งเป็นวิธีการเดียวที่จะเลือกผู้ปกครองตรงตามความต้องการของประชาชน ระบบประชาธิปไตยจึงจะขาดการเลือกตั้งไม่ได้ และต้องเป็นการเลือกตั้งแบบประชาธิปไตยตามหลักเกณฑ์ข้างต้น (วิสุทธิ โพธิ์แทน, 2538)

1.2 การมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างอื่นในระบบการปกครองประชาธิปไตยนี้ ประชาชนให้ความสนใจเรื่องการเมืองมาก ติดตามดูบทบาทของรัฐบาลและทุก ๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับวงการปกครองและการบริหาร มีการแสดงความคิดเห็นผ่านสื่อมวลชน พรรคการเมือง ฯลฯ

1.3 การถือหลักตัดสินใจโดยเสียงข้างมากที่เคารพสิทธิของเสียงข้างน้อย

(2) เชื่อในหลักเสรีภาพ หมายถึง การที่ทุกคนสามารถที่จะกระทำ หรือการงดเว้นการกระทำใดก็ตามที่ไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน ซึ่งจะถูกกำหนดโดยกฎหมาย ที่ได้รับความยินยอมเห็นชอบจากประชาชนโดยตรงหรือโดยอ้อม (วิสุทธิ โพธิ์แทน, 2538)

(3) เชื่อในหลักเสมอภาค หมายถึง ประชาชนมีความเท่าเทียมกันในเรื่องที่กฎหมายสามารถบังคับใช้กับทุกคนได้เหมือนกัน และยุติธรรม ไม่มีการแบ่งชนชั้นเสมอภาคในเรื่องการประกอบอาชีพที่ดี สุจริตอย่างเต็มที่ เสมอภาคในการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ฯลฯ

(4) เชื่อในหลักของเหตุผลและหลักภราดรภาพของมนุษย์ หมายถึง ทุกคนต้องเป็นผู้ที่มีเหตุผลตัดสินปัญหาด้วยเหตุและผล ประชาชนทุกคนต้องมีความรักใคร่กลมเกลียวกันภายในสังคมของตน มีการเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน

(5) มีรัฐบาลและกลไกของรัฐบาลที่สอดคล้องและดำเนินการตามหลักข้างต้นแล้ว ระบบประชาธิปไตยจะต้องมีรัฐบาลในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งจาก 3 รูปแบบขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของสังคมในขณะนั้น ดังต่อไปนี้ (วิสุทธิ โพธิ์แทน, 2538)

5.1 ประชาธิปไตยแบบรัฐสภา (Parliamentary Democracy)

5.2 ประชาธิปไตยแบบประธานาธิบดี (Presidential Democracy)

5.3 ประชาธิปไตยแบบผสมกึ่งรัฐสภา หรือกึ่งประธานาธิบดี (Semi-Parliamentary or Semi-Presidential Democracy)

ซึ่งแต่ละรูปแบบการปกครองก็มีรายละเอียดในวิธีการที่แตกต่างกันไป เช่น การได้มาซึ่งฝ่ายบริหาร ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันทางการเมือง วิธีการของการเลือกตั้ง เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามแต่ละรูปแบบก็มีหลักเกณฑ์ในการจัดรูปแบบการปกครองกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันทางการเมือง การได้มาซึ่งอำนาจ การใช้ อำนาจ เป็นไปตามหลักการของประชาธิปไตย

3. ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นวิถีชีวิต

อุดมการณ์ที่เป็นประชาธิปไตยอย่างเดียวไม่สามารถทำให้ประเทศหนึ่ง ๆ เป็นประชาธิปไตย นอกจากจะมีการนำอุดมคตินั้นมาวางเป็นหลักกำหนดรูปแบบการปกครองฉันใด รูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตยก็อาจมีอยู่แต่เพียงรูปแบบ แต่ไม่สามารถประสบความสำเร็จได้ฉันนั้น ถ้าปราศจากเสียซึ่งปัจจัยที่สาม คือ การที่คนในสังคมที่มีการปกครองแบบประชาธิปไตย มีจิตใจ มีค่านิยม มีบุคลิกภาพ และวิถีทางการดำเนินชีวิตที่เป็นประชาธิปไตยด้วย” (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2519)

ดังนั้น การที่ประชาธิปไตยจะประสบความสำเร็จได้หรือไม่นั้น นอกจากจะขึ้นอยู่กับปัจจัยที่สามแล้ว ก็ยังขึ้นอยู่กับประชาชนในสังคมที่จะมีวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย เป็นผู้มีความสำนึก มีการกระทำการแสดงออกแบบที่เป็นประชาธิปไตย มีการดำเนินชีวิตประจำวันที่สอดคล้องกับหลักการประชาธิปไตย รูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตย

ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2523) กล่าวว่า วิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย ได้แก่ การมีใจกว้างที่จะพิจารณาปัญหาต่าง ๆ ด้วยวิจาร์ณญาณ อาศัยการพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันก่อนที่จะมีการตัดสินใจกว้าง รู้จักประนีประนอม ไม่ใช่ตัดสินปัญหาข้อขัดแย้งด้วยการใช้กำลังรุนแรง มีขันติธรรม อดทน รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นที่แตกต่างไปจากตัวเอง เคารพสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น ตลอดจนยอมรับความเสมอภาคระหว่างบุคคล เป็นต้น

พฤติกรรมของมนุษย์ที่มีความสอดคล้องกับอุดมการณ์ประชาธิปไตยย่อมจะสะท้อนออกมาจากแบบแผนในการดำเนินและดำรงชีวิตแบบประชาธิปไตย ซึ่งเรียกว่า วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย

วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยที่สะท้อนให้เห็นจิตสำนึก และพฤติกรรมแบบประชาธิปไตยนี้ ปรากฏอยู่ในวิถีการดำรงชีวิตแบบประชาธิปไตย ของประชาชน ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้ (วิสุทธ์ โภชิตแทน, 2538)

1. วิถีชีวิตที่จำเป็น สำหรับการปกครองที่มีเสถียรภาพ
  - 1.1 ความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมสำคัญกว่าประโยชน์ส่วนตัว
  - 1.2 ความสำนึกในความเป็นชาติ
  - 1.3 ความต้องการระบบการปกครองที่มุ่งหวัง
  - 1.4 คุณภาพของประชากร (ผู้ปกครองและผู้ใต้ปกครอง)
2. วิถีชีวิตเฉพาะของประชาธิปไตย
  - 2.1 ความมีเหตุผล
  - 2.2 การเคารพซึ่งกันและกัน
    - 2.2.1 การเคารพในความเป็นมนุษย์
    - 2.2.2 การเคารพในความสามารถ
  - 2.3 การตกลงกันอย่างสันติวิธีด้วยการถกเถียง ประนีประนอม ออกลัน
ในความคิดเห็นที่แตกต่างกัน
  - 2.4 การดำเนินชีวิตอย่างเสรีภาพภายใต้กฎหมาย และไม่ถูกแทรกแซง
โดยรัฐ โดยไม่จำเป็น

ทินพันธ์ นาคะตะ (2517) ได้อธิบายถึงวิถีชีวิตที่เป็นประชาธิปไตย คือ

1. การมีจิตใจสนับสนุนการปกครองระบอบประชาธิปไตย มีความต้องการระบอบประชาธิปไตยมากกว่าแบบอื่น
2. ยึดมั่นในความสำคัญและศักดิ์ศรีของบุคคล เชื่อมั่นในความเสมอภาคของบุคคลและรู้จักเคารพเสรีภาพของผู้อื่น
3. เคารพในกติกากฎของประชาธิปไตยและมีข้อผูกพันที่จะปฏิบัติตามกติกานั้น

4. สนใจในการมีส่วนร่วมทางการเมือง
5. มีความสำนึกในหน้าที่พลเมืองของตน เช่น การปฏิบัติตามกฎหมาย การเคารพกฎหมาย
6. มองโลกในแง่ดี มีความไว้วางใจผู้อื่น
7. รู้จักวิพากษ์วิจารณ์อย่างมีเหตุผลและสร้างสรรค์
8. จะต้องไม่มีจิตใจเป็นเผด็จการ

วิถีชีวิตประชาธิปไตย มีความสอดคล้องกับอุดมการณ์ประชาธิปไตย คือ เป็นเรื่องเกี่ยวกับความเชื่อมั่นศรัทธาในตัวของมนุษย์ ความรู้ ความสามารถ การยอมรับ และให้เกิดยึดกับตัวเองและผู้อื่น ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะนำมาซึ่งลักษณะต่าง ๆ ของความเป็นประชาธิปไตยอย่างมีประสิทธิภาพ

ประชาธิปไตยจึงมีฐานะที่เป็นทั้งอุดมการณ์ อันได้แก่ การเคารพ และเชื่อมั่น ในสติปัญญา ความสามารถของมนุษย์ การมีเสรีภาพ และความเสมอภาค เป็นทั้งฐานะ รูปแบบการปกครองที่ประยุกต์จากหลักการมาใช้เป็นวิธีการการปกครอง และยังมีฐานะเป็น วิถีชีวิตที่ประชาชนจะนำเอาทั้งหลักการและวิธีการของประชาธิปไตยมาใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่จะประสบความสำเร็จได้นั้น สังคมที่นำเอา ประชาธิปไตยมาใช้เป็นรูปแบบการปกครองนั้นจะต้องมีการยึดถืออุดมการณ์ประชาธิปไตย มีการจัดรูปแบบการปกครองที่เป็นประชาธิปไตย และจะต้องมีประชาชนของสังคมที่มีการกระทำในชีวิตประจำวันที่เป็นประชาธิปไตยสอดคล้องกันไปด้วย ประชาธิปไตยที่จะประสบความสำเร็จ และมั่นคงได้นั้นจึงต้องมีความสอดคล้อง และผสมผสานกันอย่างถูกต้องทั้ง ในแง่อุดมการณ์ รูปแบบ และวิถีชีวิตซึ่งสนับสนุนกันและกัน (ปวิณ ชำนิประศาสน์, 2529)

สรุปได้ว่า องค์ประกอบประชาธิปไตย ได้แก่

1. อุดมการณ์ประชาธิปไตย หมายถึง ความเชื่อที่ได้รับการยอมรับและถือปฏิบัติร่วมกันในเรื่อง ความเสมอภาค เสรีภาพ เชื่อว่ามนุษย์เป็นผู้มีเหตุผล รู้จักการตัดสินใจ แก้ปัญหา

2. รูปแบบการปกครองประชาธิปไตย หมายถึง วิธีการที่ใช้อำนาจในการปกครอง การปกครองประเทศโดยบุคคลซึ่งประชาชนเลือกเข้าไปปฏิบัติหน้าที่แทนประชาชนทั้งประเทศ การเลือกตัวแทนโดยวิธีการเลือกตั้ง

3. วิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย หมายถึง แนวทางการดำเนินชีวิตในสังคม ตามหลักการประชาธิปไตย ได้แก่ การเป็นผู้มีเหตุมีผล ความมีน้ำใจ การเคารพซึ่งกันและกัน

ดังนั้น การที่จะมีประชาธิปไตยได้ย่อมจะต้องมีปัจจัยสนับสนุน คือ การศึกษาในสังคมประชาธิปไตย ทุกคนในสังคมจะได้รับการปลูกฝังอุดมการณ์ประชาธิปไตย โดยให้การศึกษาซึ่งจะทำให้ทุกคนในสังคมประชาธิปไตยมีความรู้ และเกิดความเข้าใจในหน้าที่ของตนเองในฐานะที่เป็นสมาชิกคนหนึ่งในสังคมประชาธิปไตย

การปกครองระบอบประชาธิปไตยจะบรรลุผลสำเร็จสูงสุดก็ต่อเมื่อประชาชนในรัฐได้รับการศึกษาที่ดีที่สุดและสูงที่สุด การศึกษาของประชาชน คือ หัวใจของรัฐสมัยใหม่ สถาบันประชาธิปไตยไม่อาจดำรงอยู่ได้ ถ้าปราศจากการศึกษา (วราคม ที่สุกะ, ม.ป.ป.) ซึ่งก็สอดคล้องกับคำกล่าวของ John Dewey (อ้างถึงใน อุ่นตา นพคุณ, 2527) กล่าวว่า การศึกษาจะเบิกบานได้ถ้าหากมีประชาธิปไตย และประชาธิปไตยจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีการศึกษาอย่างแท้จริงเท่านั้น

การศึกษากับประชาธิปไตย

การศึกษามีบทบาทสำคัญในการสร้างความเข้าใจ ให้ความรู้ ทำให้ประชาชนมีเหตุมีผล รู้จักการตัดสินใจ เพื่อการแก้ปัญหา ประชาชนมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ซึ่งเป็น การสร้างความมั่นคงให้กับประเทศ โดยที่การศึกษามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสังคม บัญญัติ สมชอบ (2533) กล่าวว่า การจัดการศึกษาทั้งในระบบโรงเรียน และนอกระบบโรงเรียน ตลอดจนการศึกษาแบบปกติวิสัยนั้น จะต้องทำให้นักเรียนและคนในสังคมมีความรู้ ทักษะและลักษณะนิสัยพร้อมที่จะอยู่อาศัย ประกอบการงานและร่วมกันปกครองประเทศของตนตามแบบประชาธิปไตย (บัญญัติ สมชอบ, 2533)

แนวความคิดทางการศึกษากับประชาธิปไตย

อუნดา นพคุณ (2523) ได้ทำการรวบรวมแนวความคิดทางการศึกษา กับประชาธิปไตยไว้ดังนี้

1. หลักการเรื่องความยุติธรรม เปลโต (Plato) ได้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับการศึกษาว่า การศึกษานั้นคือ กระบวนการตลอดชีวิต การศึกษาจะต้องเป็นพลังอย่างหนึ่งที่จะส่งเสริมการสร้างสังคมที่ดี ถ้าประชาชนในสังคมได้รับการแนะนำชี้แนะที่ดี เขาสามารถที่จะพึ่งตนเองได้ มีความพร้อมในการที่จะแก้ไขปรับปรุงคุณภาพชีวิต ชุมชนจะเจริญได้ก็ต่อเมื่อมีการนำหลักการเรื่องความยุติธรรมและประชาธิปไตยไปปฏิบัติอย่างแท้จริง และการศึกษาที่ถูกต้องควรเป็นการศึกษาที่จะให้บุคคลออกไปสร้างสรรค์สังคม

2. หลักความเชื่อในเรื่องสติปัญญา ความคิดสร้างสรรค์ เปาโล เฟียร์ (Paulo Friere) เรื่องกระบวนการความนึกคิด (Conscientization) หมายถึง การกระตุ้นให้บุคคลเข้าใจตัวเองในทางที่สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมและสังคมของตนเองด้วยระบบการศึกษาแบบ "ปลดปล่อย" การศึกษาแบบ "ปลดปล่อย" คือ การศึกษาที่ยอมรับว่านักศึกษามีชีวิตจิตใจ ไม่ใช่วัตถุที่ไม่มีการโต้ตอบเพื่อให้ระบบการศึกษาแบบใหม่นี้สัมฤทธิ์ผล โดยใช้วิธีใคร่ครวญ (Reflection) ระบบการศึกษาของตนเองในสภาพแวดล้อมต่าง ๆ เกิดการพัฒนาสติปัญญา มีความคิดสร้างสรรค์ มีความสำนึกในเรื่องของส่วนรวมทั้งในด้านสังคมและการเมือง การปกครอง

3. หลักความเชื่อในความรู้ ความสามารถ สามารถกระทำการต่าง ๆ ได้ตามความต้องการอย่างอิสระ จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) ได้กล่าวว่า สถาบันการศึกษาเป็นสถาบันที่มีความสำคัญในการอบรมสั่งสอนให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้โดยการเล่น การพูดคุย หรือกิจกรรมอื่น ๆ อีกมากมาย และดิวอี้ยังได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการศึกษาแบบพัฒนาการว่า เราสามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง จากประสบการณ์สามารถกระทำการต่าง ๆ ได้ตามความต้องการอย่างอิสระ มีการนำทักษะความรู้ ความสามารถมาใช้ได้อย่างเต็มที่เพื่อบรรลุเป้าหมายของตนเอง

จากแนวความคิดทางการศึกษาที่มีนักการศึกษาได้กล่าวไว้ข้างต้นสามารถสรุปแนวความคิดทางการศึกษากับประชาธิปไตยได้ว่า สถาบันครอบครัวและสถาบันการศึกษา มีความสำคัญในการให้การศึกษอบรมสั่งสอนให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้โดยวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาทางด้านสติปัญญา ความคิดสร้างสรรค์ สามารถที่จะกระทำสิ่งต่าง ๆ ได้ตามความต้องการตนเองอย่างอิสระ สามารถนำความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ที่ได้รับไปใช้ให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเองและส่วนรวม โดยยึดหลักแห่งประชาธิปไตยในการปฏิบัติตน

การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

ในการจัดการศึกษาของประเทศ ได้ให้ความสำคัญในเรื่องประชาธิปไตย ดังปรากฏในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) กำหนดไว้ในนโยบาย การพัฒนาการศึกษา ข้อที่ 2 คือ ปฏิรูประบบการเรียนการสอน ให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ใฝ่การเรียนรู้ มีระเบียบวินัย และมีคุณธรรมในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม การจัดการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียนก็ให้ความสำคัญในเรื่องประชาธิปไตยเช่นกัน โดยเฉพาะการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย การให้ความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตย พัฒนาเยาวชนของชาติให้เป็นบุคคลผู้มีความรู้ความเข้าใจตลอดจนการประพฤติปฏิบัติตนตามกฎระเบียบ ข้อบังคับของสังคม เคารพสิทธิของผู้อื่น มีความสามัคคีต่อกัน ซึ่งสิ่งต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นสามารถตอบสนองความต้องการของการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถออกไปประกอบอาชีพได้ตรงกับความต้องการ ความสนใจ ความถนัด ดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุขและมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมตามระบอบประชาธิปไตย ซึ่งการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียนมีหลักการ จุดหมาย โครงสร้างหลักสูตรในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายดังต่อไปนี้

หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย
พุทธศักราช 2524
(ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)

หลักการ

หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย มีหลักการดังนี้

1. เป็นการศึกษาเพื่อเพิ่มความรู้และทักษะเฉพาะด้านที่สามารถนำไปประกอบอาชีพให้สอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจและสังคม
2. เป็นการศึกษาที่สนองต่อการพัฒนาอาชีพในท้องถิ่น หรือการศึกษาต่อ
3. เป็นการศึกษาที่ส่งเสริมการนำกระบวนการทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่เหมาะสมไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ท้องถิ่น และประเทศชาติ

จุดหมาย

การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนพัฒนาคุณภาพชีวิต และให้สามารถทำประโยชน์ให้กับสังคมตามบทบาทและหน้าที่ของตนในฐานะพลเมืองดี ตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข โดยให้ผู้เรียนได้พัฒนาเชาวน์ปัญญา มีความรู้ และทักษะเฉพาะด้านตามศักยภาพ เห็นช่องทางในการประกอบอาชีพ ร่วมพัฒนาสังคมด้วยแนวทางและวิธีการใหม่ ๆ และบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม

ในการจัดการศึกษาตามหลักสูตรนี้ จะต้องมุ่งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะดังต่อไปนี้

1. มีความรู้และทักษะในวิชาสามัญเฉพาะด้าน
2. มีความรู้เกี่ยวกับวิทยาการและเทคโนโลยีต่าง ๆ

3. สามารถเป็นผู้นำ และเป็นผู้ให้บริการชุมชนเกี่ยวกับสุขภาพอนามัยทั้งส่วนบุคคลและส่วนรวม
4. สามารถวางแผนแก้ปัญหาในชุมชนของตน
5. มีความภูมิใจในความเป็นไทย เสียสละเพื่อส่วนรวม ให้ความช่วยเหลือผู้อื่นอย่างเท่าเทียมกัน
6. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และสามารถนำแนวทางหรือวิธีการใหม่ ๆ ไปใช้ในการพัฒนาชุมชนของตน
7. มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพ และเห็นช่องทางในการประกอบอาชีพ
8. มีนิสัยรักการทำงาน เต็มใจในการทำงานร่วมกับผู้อื่น และมีทักษะในการจัดการ
9. เข้าใจสภาพและการเปลี่ยนแปลงของสังคมในประเทศและในโลก มุ่งมั่นในการพัฒนาประเทศตามบทบาทและหน้าที่ของตน ตลอดจนอนุรักษ์และเสริมสร้างทรัพยากร ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมของประเทศ

โครงสร้าง

1. วิชาบังคับ จำนวน 30 หน่วยการเรียนรู้ ได้แก่ รายวิชาต่อไปนี้
  - 1.1 วิชาบังคับแกน จำนวน 15 หน่วยการเรียนรู้

ภาษาไทย	6	หน่วยการเรียนรู้
สังคมศึกษา	6	หน่วยการเรียนรู้
พลานามัย	3	หน่วยการเรียนรู้
  - 1.2 วิชาบังคับเลือก จำนวน 15 หน่วยการเรียนรู้

พลานามัย	3	หน่วยการเรียนรู้
วิทยาศาสตร์	6	หน่วยการเรียนรู้
พื้นฐานวิชาอาชีพ	6	หน่วยการเรียนรู้
2. วิชาเลือกเสรี เลือกเรียนอย่างน้อย จำนวน 45 หน่วยการเรียนรู้ ให้เลือกจากรายวิชาในกลุ่มวิชาต่าง ๆ ต่อไปนี้
  - 2.1 กลุ่มวิชาภาษา

ภาษาไทย	
ภาษาต่างประเทศ	

2.2 กลุ่มวิชาสังคมศึกษา

2.3 กลุ่มวิชาพัฒนาบุคลิกภาพ

พละนาฏย

ศิลปะ

2.4 กลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์-คณิตศาสตร์

วิทยาศาสตร์

คณิตศาสตร์

3. กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมต่อไปนี้

3.1 กิจกรรมตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการจัดกิจกรรมในสถานศึกษา สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2532 จำนวน 1 คาบต่อสัปดาห์ ต่อภาค

3.2 กิจกรรมแนะแนว และหรือกิจกรรมแก้ปัญหา และหรือกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ จำนวน 2 คาบต่อสัปดาห์ ต่อภาค

3.3 กิจกรรมอิสระของผู้เรียน

หมายเหตุ

ผู้เรียนที่นับถือศาสนาพุทธ ให้เลือกเรียนรายวิชาพระพุทธศาสนา ในกลุ่มวิชาสังคมศึกษา ภาคเรียนละ 1 รายวิชา ตลอด 3 ปี

ตารางประกอบโครงสร้างหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524
(ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)

วิชา	ชั้น ม.4-ม.6		
	จำนวนหน่วยการเรียนรู้		
	บังคับ		เลือกเสรี
	แกน	เลือก	
1. ภาษาไทย	6	-	เลือกเรียนรายวิชาต่างๆ อีก
2. สังคมศึกษา	6	-	
3. พละนามัย	3	3	
4. วิทยาศาสตร์	-	6	
5. พื้นฐานวิชาอาชีพ	-	6	
6. คณิตศาสตร์	-	-	
7. ภาษาดังประเทศ	-	-	
8. ศิลป	-	-	
9. อาชีพ	-	-	
	15	15	
รวมหน่วยจำนวนการเรียนรู้	30		
กิจกรรม			
1. กิจกรรมตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการจัดกิจกรรมในสถานศึกษา สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2532	1 คาบ/สัปดาห์/ภาค		
2. กิจกรรมแนะแนว และหรือกิจกรรมแก้ปัญหา และหรือกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค		
3. กิจกรรมอิสระของผู้เรียน			

แนวดำเนินการ

เพื่อให้การจัดการศึกษาตามหลักสูตรนี้ประสบความสำเร็จตามจุดหมายข้างต้น จึงกำหนดแนวดำเนินการไว้ ดังนี้

1. จัดให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนอย่างกว้างขวางตามความถนัด และความสนใจ
2. จัดให้ผู้เรียนได้ศึกษาสภาพแวดล้อม และความต้องการของท้องถิ่นในด้านต่าง ๆ
3. จัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้ทดลองใช้วิธีการใหม่ ๆ อยู่เสมอ
4. จัดประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ให้ผู้เรียนเห็นช่องทางในการประกอบอาชีพ
5. ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างเต็มความสามารถ ได้มีโอกาสหาความรู้และทักษะจากแหล่งวิทยาการ สถานประกอบการ และสถานประกอบอาชีพอิสระ
6. จัดให้มีการศึกษา ติดตาม และแก้ไขข้อบกพร่องของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง
7. ในการจัดการเรียนการสอน ให้ใช้วิธีผสมผสานการให้ความรู้กับการปฏิบัติจริง โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการคิดอย่างมีเหตุผล และกระบวนการกลุ่ม
8. ในท้องถิ่นปรับรายละเอียดเนื้อหาของรายวิชาให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น ส่งเสริมให้ท้องถิ่นจัดทำรายวิชาที่สนองความต้องการของท้องถิ่น และส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความคิดในการสร้างสรรค์งาน
9. ในการจัดการเรียนการสอนและกิจกรรมต่าง ๆ ให้สอดแทรกการเสริมสร้างค่านิยมและการพัฒนาจริยธรรมอย่างสม่ำเสมอ
10. ในการเสริมสร้างค่านิยมที่ระบุไว้ในจุดหมาย ต้องปลูกฝังค่านิยมที่เป็นพื้นฐาน เช่น ขยัน ซื่อสัตย์ ประหยัด อดทน มีวินัย รับผิดชอบ ฯลฯ ควบคู่ไปด้วย

หลักเกณฑ์การใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524

(ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)

1. เวลาเรียน

1.1 หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย ใช้เวลาเรียนโดยปกติประมาณ 3 ปี

1.2 ในปีการศึกษาหนึ่งให้แบ่งเป็นภาคเรียนปกติ 2 ภาค ภาคเรียนละ 20 สัปดาห์ โรงเรียนอาจเปิดภาคฤดูร้อนได้อีกตามที่เห็นสมควร สำหรับภาคฤดูร้อนซึ่งมีเวลาเรียน 4 สัปดาห์นั้น เวลาเรียนต่อสัปดาห์ของรายวิชาที่เปิดสอนจะต้องเป็น 5 เท่าของภาคปกติ

1.3 ในสัปดาห์หนึ่งโรงเรียนต้องเปิดเรียนไม่น้อยกว่า 5 วัน วันละไม่น้อยกว่า 7 คาบ คาบละ 50 นาที โดยจัดให้ผู้เรียนได้เรียนอย่างน้อย 25 คาบ และจัดให้ผู้เรียนทำกิจกรรมตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการจัดกิจกรรมในสถานศึกษาสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ 1 คาบ และจัดกิจกรรมแนะแนว และหรือกิจกรรมแก้ปัญหา และหรือกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้อีก 2 คาบ เวลานอกเหนือจากนี้ให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนรายวิชาเพิ่มเติมตามความสนใจและปฏิบัติกิจกรรมอิสระ

2. หน่วยการเรียน

รายวิชาใดที่ใช้เวลาเรียน 2 คาบต่อสัปดาห์ต่อภาคเรียน ให้มีหน่วยการเรียน 1 หน่วยการเรียน รายวิชาใดที่มีจำนวนคาบเรียนมากกว่าหรือน้อยกว่า 2 คาบต่อสัปดาห์ต่อภาคเรียน ให้มีจำนวนหน่วยการเรียนมากขึ้น หรือน้อยลงเป็นไปตามสัดส่วน

3. วิชาบังคับและวิชาเลือกเสรี

3.1 ผู้เรียนจะต้องเรียนวิชาบังคับ และวิชาเลือกเสรีตามที่กำหนดไว้ในโครงสร้างของหลักสูตร สำหรับภาษาต่างประเทศ ผู้เรียนจะเลือกเรียนได้ 2 ภาษา เท่านั้น

3.2 การจัดทำรายวิชาบังคับเลือกและเลือกเสรี นอกเหนือจากที่กำหนดไว้ในหลักสูตร และการใช้แหล่งวิทยากร สถานประกอบการ และสถานประกอบอาชีพอิสระ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ และวิธีการที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด

4. การประเมินผลการเรียน

การประเมินผลการเรียนและการโอนผลการเรียนให้เป็นไปตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการประเมินผลการเรียนตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) พ.ศ. 2533

5. เกณฑ์การจบหลักสูตร

- 5.1 ต้องเรียนวิชาบังคับและวิชาเลือกเสรีตามที่กำหนดไว้ในโครงสร้างอย่างน้อย 75 หน่วยการเรียนรู้ รายวิชาที่ลงทะเบียนเรียน ต้องได้รับการตัดสินผลการเรียน
- 5.2 ต้องได้หน่วยการเรียนรู้ของวิชาบังคับทั้งหมด
- 5.3 ต้องได้หน่วยการเรียนรู้ทั้งสิ้นไม่น้อยกว่า 75 หน่วยการเรียนรู้
- 5.4 ต้องเข้าร่วมกิจกรรมตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการจัดกิจกรรมในสถานศึกษา สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ 1 คาบต่อสัปดาห์ โดยต้องมีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 ของเวลาเรียนทั้งหมดที่จัดกิจกรรมของแต่ละภาคเรียน และต้องผ่านจุดประสงค์สำคัญของกิจกรรมตามที่กำหนด

6. การแก้ไขเปลี่ยนแปลงหลักสูตร

ในกรณีที่จะมีการยกเลิก เพิ่มเติม และเปลี่ยนแปลงรายวิชาต่าง ๆ ในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย ให้ทำเป็นประกาศหรือคำสั่งของกระทรวงศึกษาธิการ

จากจุดหมายของหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) จะเห็นว่ามีส่วนที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดอุดมการณ์ประชาธิปไตย คือ จุดหมายข้อ 6 มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ซึ่งเชื่อในหลักความมีสติปัญญา รู้จักคิดวิเคราะห์รูปแบบการปกครองประชาธิปไตย คือ จุดหมายข้อ 9 มุ่งมั่นในการพัฒนาประเทศตามบทบาทและหน้าที่ของตน และวิถีชีวิตประชาธิปไตย คือ จุดหมายข้อ 8 มีนิสัยรักการทำงาน เต็มใจทำงานร่วมกับผู้อื่น

**หลักสูตรการศึกษาออกโรงเรียน
ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย
พุทธศักราช 2530**

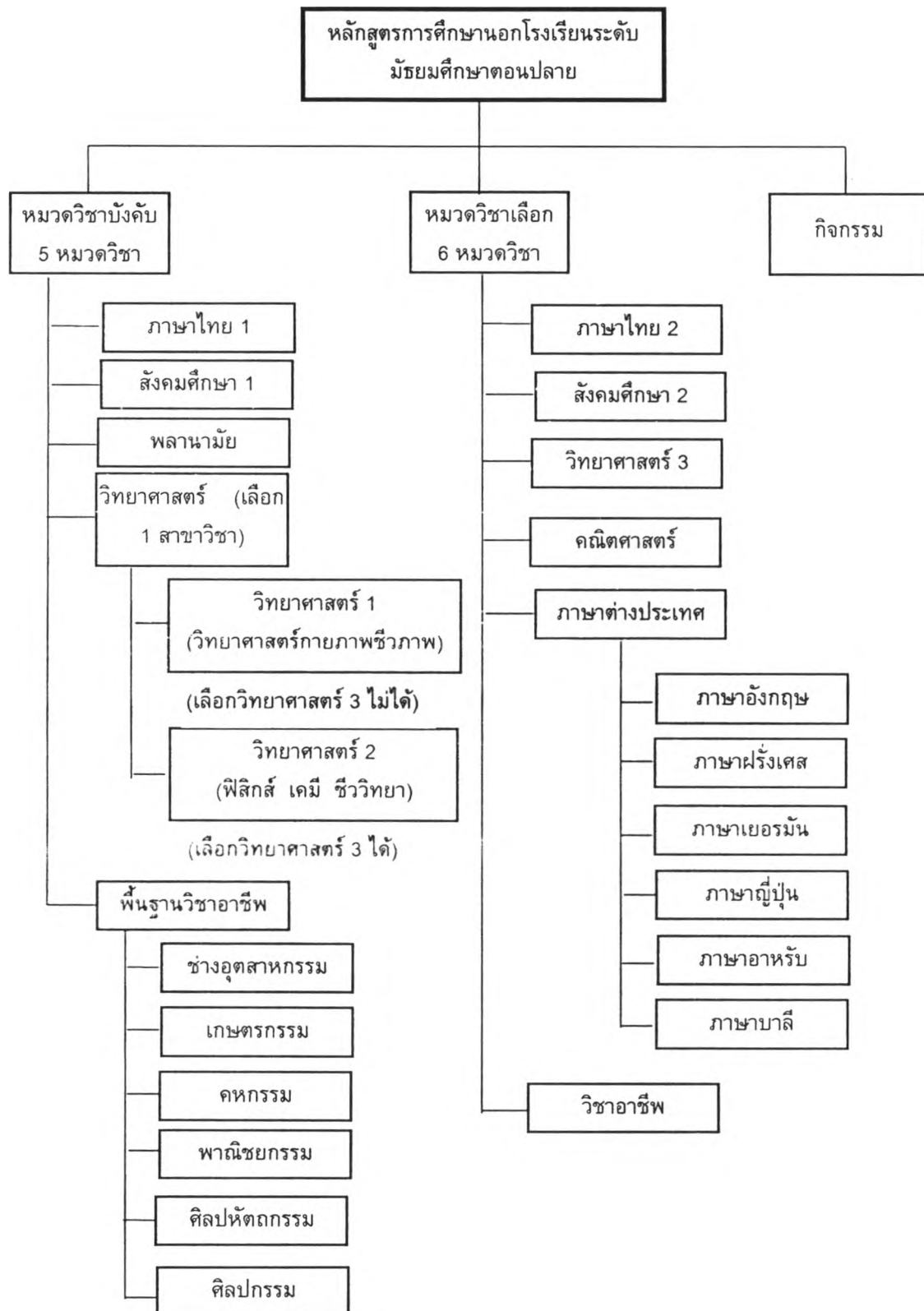
หลักการ

1. เป็นหลักสูตรหลังหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งให้การศึกษาทั่วไปและพื้นฐานวิชาอาชีพอย่างกว้าง ๆ มาแล้ว สำหรับมัธยมศึกษาตอนปลาย เน้นการเลือกกลุ่มวิชาตามความถนัด ความสามารถ และความสนใจ เพื่อผู้เรียนจะยึดเป็นอาชีพต่อไป
2. เป็นหลักสูตรที่มุ่งฝึกผู้เรียนให้มีประสบการณ์เพื่อให้เกิดความรู้ความชำนาญที่สามารถจะนำไปใช้ปฏิบัติ และประกอบอาชีพได้จริง หรือเพื่อหาความรู้เพิ่มเติม หรือเป็นพื้นฐานสำหรับศึกษาต่อในระดับสูงขึ้น
3. เป็นหลักสูตรที่มุ่งให้ผู้เรียนใฝ่ใจแสวงหาความรู้ ความจริง เพื่อให้เกิดความงอกงามทางสติปัญญา ความสำนึก และความซาบซึ้งในคุณค่าของธรรมชาติ ศิลปะ วัฒนธรรม และงานสร้างสรรค์ของมนุษย์
4. เป็นหลักสูตรที่มุ่งปลูกฝังคุณธรรมและความกล้าทางจริยธรรม ทั้งให้ให้เน้นการประพฤติปฏิบัติเป็นสำคัญ
5. เป็นหลักสูตรที่มุ่งเน้นการผสมผสานความรู้กับการปฏิบัติให้สอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจสังคม และการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข
6. เป็นหลักสูตรที่มุ่งเน้นการเลือกเฟ้นวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่เหมาะสมไปใช้ในการพัฒนาท้องถิ่น การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ
7. เป็นหลักสูตรที่สนับสนุนให้ผู้เรียนร่วมมือกันใช้ความรู้ ความสามารถเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการพัฒนาสังคม
8. เป็นหลักสูตรที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถศึกษาหาความรู้และทักษะจากแหล่งวิทยาการสถานประกอบการและสถานประกอบอาชีพอิสระ

จุดหมาย

1. เพื่อให้รู้จักดำรงชีวิตบนพื้นฐานแห่งคุณธรรม ไม่เบียดเบียนผู้อื่น มีความซื่อสัตย์สุจริต และยุติธรรม มีระเบียบวินัย มีน้ำใจเป็นนักกีฬา มีสุขภาพสมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย และจิตใจ มีความรับผิดชอบต่อนตนเอง ครอบครัว ท้องถิ่น และประเทศชาติ
2. เพื่อให้รู้จักวิธีการเรียนรู้ คิดเป็น ทำเป็น รู้จักแก้ปัญหา มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีนิสัยใฝ่หาความรู้และทักษะอยู่เสมอ รักการทำงาน สามารถทำงานเป็นหมู่คณะ มีความขยันหมั่นเพียร อดทนและรู้จักประหยัด
3. เพื่อให้มีความรู้ ทักษะในวิชาอาชีพเพียงพอแก่การดำเนินชีวิต มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพ รู้ช่องทางในการประกอบอาชีพที่เหมาะสมกับตน เพื่อสร้างสรรค์ความเจริญต่อท้องถิ่น และประเทศชาติ
4. เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจ และเห็นคุณค่าในวิทยาการ ศิลปะ วัฒนธรรม ธรรมชาติ รู้จักใช้และอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม
5. เพื่อให้รู้จักเคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น รู้จักหน้าที่ของตนและผู้อื่น รู้จักใช้สิทธิเสรีภาพของตนในทางสร้างสรรค์บนรากฐานแห่งกฎหมาย จริยธรรมและศาสนา
6. เพื่อให้มีความสำนึกในการเป็นคนไทยร่วมกัน เสียสละเพื่อส่วนรวม มีความรักชาติ รักประชาธิปไตย รู้จักใช้สติและปัญญาในการดำรงรักษาไว้ซึ่งความมั่นคงของชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์
7. เพื่อให้เข้าใจพื้นฐานและปัญหาการเมือง เศรษฐกิจและสังคมของประเทศ และของโลกปัจจุบัน มีความสำนึกในการเป็นส่วนหนึ่งของมนุษยชาติ รู้จักแก้ปัญหา และข้อขัดแย้งด้วยวิธีการแห่งปัญญาและสันติวิธี

โครงสร้างหลักสูตร

กิจกรรม ผู้เรียนจะต้องร่วมกิจกรรมตามที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนกำหนด

โครงสร้างหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

พุทธศักราช 2530

โครงสร้างหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2530 แบ่งออกเป็นหมวดวิชาบังคับ และหมวดวิชาเลือก ทั้งนี้สามารถเทียบเคียงขอบข่ายเนื้อหาในแต่ละรายวิชาของหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 ได้ดังนี้

หมวดวิชาบังคับ มี 5 หมวดวิชา คือ

1. หมวดวิชาภาษาไทย 1 รายวิชา ท 401 ท 402 ท 503 ท 504 ท 605 และ ท 606

2. หมวดวิชาสังคมศึกษา 1 รายวิชา ส 401 ส 402 ส 503 ส 504 ส 605 และ ส 606

3. หมวดวิชาพลานามัย

รายวิชาสุขศึกษา พ 401 พ 402 พ 503 พ 504 พ 605 พ 606

รายวิชาสุขศึกษา พ 001 พ 002 พ 003 พ 004 พ 006 พ 007 พ 008 พ 009 พ 0010 พ 0011 พ 0013 พ 0014 พ 0015 พ 0016 พ 0017 พ 0018 พ 0019

รายวิชาพลศึกษาให้เลือกเพียง 6 รายวิชา

4. หมวดวิชาวิทยาศาสตร์

4.1 หมวดวิชาวิทยาศาสตร์ 1 (วิทยาศาสตร์กายภาพชีวภาพ)

เลือกหมวดวิชานี้แล้วเลือกหมวดวิชาวิทยาศาสตร์ 3 ในหมวดวิชาเลือกอีกไม่ได้

รายวิชา ว 011 ว 012 ว 013 ว 014 ว 015 ว 016 และ ว 017

ในหมวดนี้ให้เลือกเพียง 4 รายวิชา โดยเลือกจากบทเรียนต่าง ๆ รวม 8 เรื่อง ซึ่งจะต้องเป็นวิทยาศาสตร์กายภาพ 5 เรื่อง และวิทยาศาสตร์ชีวภาพ 3 เรื่อง

4.2 หมวดวิชาวิทยาศาสตร์ 2 (ฟิสิกส์ เคมี ชีววิทยา) เลือกหมวดวิชานี้และสอบผ่านแล้ว ในภาคเรียนต่อไปจึงจะสามารถเลือกหมวดวิชาวิทยาศาสตร์ 3 ในหมวดวิชาเลือกได้

รายวิชา ว 021 ว 022 ว 031 ว 032 ว 041 และ ว 042

5. หมวดวิชาพื้นฐานวิชาอาชีพ แบ่งออกเป็น 6 สาขา เลือกเพียง 1 สาขา ดังนี้

5.1 สาขาช่างอุตสาหกรรม รายวิชา ชพ 100 ชพ 101 ชพ 102 และ
ชพ 103

5.2 สาขาเกษตรกรรม รายวิชา กษ 111 กษ 112 กษ 121 กษ 131
กษ 141 กษ 151 และ กษ 161

5.3 สาขาคหกรรม รายวิชา คผ 111 คผ 251 คอ 111 คอ 225 คอ 416
คท 111 คท 121 และ คท 131

5.4 สาขาพาณิชยกรรม รายวิชา พช 111 พช 112 พช 121 พช 131
พช 132 และ พช 241

5.5 สาขาศิลปหัตถกรรม รายวิชา ศป 111 ศป 121 ศป 231 ศป 341
ศป 351 ศป 461 ศป 471 และ ศป 481

5.6 สาขาศิลปกรรม รายวิชา ศ 011 ศ 012 ศ 021 ศ 022 ศ 031 ศ 032
และให้เลือกกลุ่มวิชาดังต่อไปนี้อีก 1 กลุ่มวิชา

ก. กลุ่มวิชาดนตรี-นาฏศิลป์ ศ 023 ศ 024 ศ 0223 ศ 0224
ศ 0227 ศ 0228 ศ 037 ศ 038

ข. กลุ่มวิชาทัศนศิลป์ ศ 013 ศ 014 ศ 0123 ศ 0124 ศ 0125
ศ 0126

หมายเหตุ วิชาพื้นฐานอาชีพสาขาต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นยกเว้นสาขาศิลปกรรม
เป็นวิชาที่ตรงกันกับวิชาแกน วิชาอาชีพของหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาอาชีพ พุทธศักราช
2524

หมวดวิชาเลือก มีให้เลือก 6 หมวดวิชา เลือกอย่างน้อย 3 หมวดวิชา คือ

1. หมวดวิชาภาษาไทย 2 รายวิชา ท 011 ท 021 ท 022 ท 031 ท 032
ท 033 ท 034 ท 041 ท 042 ท 081 ท 091 และ ท 092

2. หมวดวิชาสังคมศึกษา 2 รายวิชา ส 012 ส 013 ส 015 ส 0210 ส 0211
ส 031 ส 032 ส 041 ส 051 ส 061 ส 062 ส 071 ส 081 และ ส 082

3. หมวดวิชาวิทยาศาสตร์ 3 (ฟิสิกส์ เคมี ชีววิทยา) รายวิชา ว 023 ว 024
ว 025 ว 026 ว 033 ว 034 ว 035 ว 036 ว 043 ว 044 ว 046 และ ว 046

4. หมวดวิชาคณิตศาสตร์ รายวิชา ค 011 ค 012 ค 013 ค 014 ค 015 และ
ค 016

5. หมวดวิชาภาษาต่างประเทศ แบ่งเป็น 6 รายวิชาเลือกได้ไม่เกิน 2 รายวิชา
เลือก 1 รายวิชา นับให้ 1 หมวด

5.1 วิชาภาษาอังกฤษ รายวิชา อ 411 อ 412 อ 513 อ 514 อ 615 และ
อ 616

5.2 วิชาภาษาฝรั่งเศส รายวิชา ฝ 411 ฝ 412 ฝ 513 ฝ 514 ฝ 615 และ
ฝ 616

5.3 วิชาภาษาเยอรมัน รายวิชา ย 411 ย 412 ย 513 ย 514 ย 615
และ ย 616

5.4 วิชาภาษาญี่ปุ่น รายวิชา ญ 411 ญ 412 ญ 513 ญ 514 ญ 615 และ
ญ 616

5.5 วิชาภาษาอาหรับ รายวิชา อร 411 อร 412 อร 513 อร 514 อร 615
และ อร 616

5.6 วิชาภาษาบาลี รายวิชา บ 411 บ 412 บ 513 บ 514 บ 615 และ
บ 616

6. หมวดวิชาอาชีพ (วิชาเลือก) ให้เลือกจากหลักสูตรวิชาอาชีพที่กระทรวง
ศึกษาธิการอนุมัติหรือศึกษาจากสถานฝึกงานอาชีพ หรือสามารถผ่านเกณฑ์การประเมิน
จากประสบการณ์ด้านวิชาอาชีพโดยมีแนวปฏิบัติดังนี้

1. เรียนตามหลักสูตรวิชาอาชีพที่กระทรวงศึกษาธิการอนุมัติ โดยอาจจะ
เลือกเรียนวิชาเดียวสาขาเดียว หรือหลายรายวิชาสาขาเดียว หรือหลายรายวิชาต่างสาขา
กันที่มีเวลาเรียนตามหลักสูตรรวมกันไม่น้อยกว่า 250 ชั่วโมง นับให้ 1 หมวดวิชา โดย
สถานศึกษาจัดสอนเองหรือโอนผลการเรียนมาจากสถานศึกษาอื่น

2. โอนผลการเรียนจากสถานฝึกงานอาชีพตามวิธีการและเกณฑ์ที่กรมการ
ศึกษานอกโรงเรียนกำหนด

3. เทียบจากประสบการณ์ด้านอาชีพ โดย
  - ประเมินจากประสบการณ์ที่มีอยู่
  - ประเมินจากอาชีพที่ประกอบการอยู่
  - ประเมินจากโครงการประกอบอาชีพใหม่หรือโครงการพัฒนาอาชีพเดิม
 ทั้งนี้ให้เป็นไปตามวิธีการและเกณฑ์กรมการศึกษานอกโรงเรียนกำหนด

หมวดกิจกรรม มีกิจกรรม 3 ประเภท คือ

1. กิจกรรมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม และประเพณี แบ่งเป็น 3 ลักษณะ คือ
  - 1.1 กิจกรรมส่งเสริมการศึกษาหลักธรรม คำสอนของศาสนา การประกอบพิธีในวันสำคัญทางศาสนา
  - 1.2 กิจกรรมส่งเสริมการประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนของศาสนา
  - 1.3 กิจกรรมส่งเสริมศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามของชาติ
2. กิจกรรมพัฒนาชุมชนและสังคม เป็นกิจกรรมที่มีลักษณะ ดังนี้
  - 2.1 เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมประสบการณ์อยู่ร่วมกันในสังคม ประชาธิปไตย การเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม
  - 2.2 เป็นกิจกรรมที่เป็นการแก้ปัญหาหรือพัฒนาชุมชน หรือการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์
  - 2.3 เป็นกิจกรรมที่เน้นการทำงานเป็นกลุ่ม และการมีส่วนร่วมของชุมชน
3. กิจกรรมสนับสนุนการศึกษานอกโรงเรียน เป็นกิจกรรมที่มีลักษณะดังนี้
  - 3.1 กิจกรรมส่งเสริมคุณภาพชีวิต
  - 3.2 กิจกรรมประชาสัมพันธ์งานการศึกษานอกโรงเรียน
  - 3.3 กิจกรรมส่งเสริม และพัฒนางานการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ สายอาชีพ และกิจกรรมอื่นใดในรูปแบบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานอกโรงเรียน

หลักเกณฑ์การใช้หลักสูตรการศึกษาออกโรงเรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2530

1. การเรียนการสอน

การเรียนการสอนตามหลักสูตรนี้ ผู้เรียนสามารถลงทะเบียนเรียนได้ทุกวิธีเรียนของการจัดการศึกษาออกโรงเรียน และนำผลการเรียนแต่ละวิธีมาประเมินผลรวมกันกับทั้งสามารถโอนผลการเรียนระหว่างการศึกษาในระบบโรงเรียนกับการศึกษาออกโรงเรียนได้อีกด้วย

2. เวลาเรียน

ในปีการศึกษาหนึ่ง ๆ ให้แบ่งภาคเรียนออกเป็น 2 ภาคเรียนละ 20 สัปดาห์ และอาจเปิดภาคฤดูร้อนได้อีกตามที่เห็นสมควร นักศึกษาต้องมีเวลาเรียนตามหลักสูตรไม่น้อยกว่า 4 ภาคเรียน ยกเว้นกรณีที่มีการเทียบโอนผลการเรียน

ในกรณีการเรียนแบบชั้นเรียน ในสัปดาห์หนึ่งให้โรงเรียนเปิดสอนสัปดาห์ละไม่น้อยกว่า 6 วัน ๆ ละไม่น้อยกว่า 5 คาบ คาบเรียนละ 50 นาที สัปดาห์ละ 30 คาบ ในคาบเวลาดังกล่าวจะต้องเป็นเวลาเรียนอย่างน้อย 29 คาบ เวลาที่เหลือสัปดาห์ละ 1 คาบ ให้จัดกิจกรรม การจัดคาบเวลาเรียนของแต่ละหมวดวิชาต่อสัปดาห์ต่อภาคเรียน ให้ติดตามอัตราส่วนของหน่วยการเรียนของหมวดวิชาที่เปิดสอนในภาคเรียนนั้น ๆ สำหรับภาคฤดูร้อนซึ่งมีเวลาเรียน 4 สัปดาห์ เวลาเรียนต่อสัปดาห์ของหมวดวิชาที่เปิดสอนในภาคฤดูร้อนจะต้องเป็น 5 เท่า ของเวลาที่กำหนดสำหรับภาคปกติ

3. หน่วยการเรียน

การกำหนดหน่วยการเรียนหมวดวิชาต่าง ๆ ตามหลักสูตรให้ถือเกณฑ์การเทียบ ดังนี้

1. หมวดวิชาบังคับ ได้แก่ หมวดวิชาภาษาไทย 1 หมวดวิชาสังคมศึกษา 1 หมวดวิชาพลานามัย หมวดวิชาวิทยาศาสตร์ 1 และหมวดวิชาวิทยาศาสตร์ 2 มีค่าหมวดวิชาละ 6 หน่วยการเรียน ส่วนหมวดวิชาพื้นฐานวิชาอาชีพแต่ละหมวดมีค่าหมวดละ 12 หน่วยการเรียน

2. หมวดวิชาเลือก ได้แก่ หมวดวิชาภาษาไทย 2 หมวดวิชาสังคมศึกษา 2 หมวดวิชาวิทยาศาสตร์ 3 หมวดวิชาคณิตศาสตร์ และหมวดวิชาภาษาต่างประเทศ มีค่าหมวดวิชาละ 13 หน่วยการเรียนรู้

4. ข้อกำหนดหมวดวิชาอาชีพ

หมวดวิชาอาชีพที่เรียนตามหลักสูตรนี้ ให้เลือกจากหลักสูตรวิชาอาชีพที่กระทรวงศึกษาธิการอนุมัติ หรือสามารถผ่านเกณฑ์การประเมินจากประสบการณ์ด้านอาชีพ

1. เรียนตามหลักสูตรวิชาอาชีพที่กระทรวงศึกษาธิการอนุมัติ โดยอาจจะเลือกเรียนวิชาเดียวสาขาเดียว หรือหลายวิชาสาขาเดียวกัน หรือหลายรายวิชาต่างสาขากัน ที่มีเวลาเรียนตามหลักสูตรรวมกันไม่น้อยกว่า 250 ชั่วโมง นับให้ 1 หมวดวิชา โดยสถานศึกษาจัดสอนเองหรือโอนผลการเรียนมาจากสถานศึกษาอื่น ๆ

2. โอนผลการเรียนจากสถานฝึกงานอาชีพตามวิธีการและเกณฑ์ที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนกำหนด

3. เทียบจากประสบการณ์ด้านอาชีพ

- ประเมินจากประสบการณ์ที่มีอยู่
- ประเมินจากอาชีพที่ประกอบการอยู่
- ประเมินจากโครงการประกอบอาชีพใหม่หรือโครงการพัฒนาอาชีพเดิม

ทั้งนี้ให้เป็นไปตามวิธีการและเกณฑ์ที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนกำหนด

5. การประเมินผลการเรียน

การประเมินผลการเรียนให้เป็นไปตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการประเมินผลการเรียน ตามหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2530

6. เกณฑ์การจบหลักสูตร

ผู้เรียนตามหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา ต้องสอบได้วิชาบังคับ 5 หมวดวิชา (36 หน่วยการเรียนรู้) วิชาเลือกไม่น้อยกว่า 3 หมวดวิชา (39 หน่วยการเรียนรู้) รวมแล้ว 8 หมวดวิชา (75 หน่วยการเรียนรู้) และต้องมีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมไม่น้อยกว่าร้อยละ 75 ของเวลาที่กำหนดตลอดหลักสูตร จึงจะถือว่าจบหลักสูตร

7. กิจกรรม

สถานศึกษาต้องจัดให้มีกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการทำงาน โดยใช้กระบวนการกลุ่มในการบำเพ็ญประโยชน์ต่อชุมชน ทะนุบำรุงขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม เป็นการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม ความรับผิดชอบและเสียสละส่วนตนเพื่อส่วนรวม

จากจุดหมายของหลักสูตรการศึกษาออกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จะเห็นว่ามีส่วนที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดอุดมการณ์ประชาธิปไตย รูปแบบการปกครองประชาธิปไตย คือ จุดหมายข้อ 5 เพื่อให้รู้จักเคารพสิทธิ เสรีภาพของผู้อื่น รู้จักหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น รู้จักใช้สิทธิเสรีภาพของตนในทางสร้างสรรค์บนรากฐานแห่งกฎหมาย จริยธรรม และ ศาสนา ข้อนี้เป็นการให้สิทธิขั้นพื้นฐานแก่ประชาชน แสดงถึงการมีอุดมการณ์ประชาธิปไตย เชื่อเรื่องเสรีภาพของทุกคน และยังเป็นการแสดงถึงเรื่องรูปแบบการปกครองประชาธิปไตย ในเรื่องการมีกฎหมาย ทุกคนต้องปฏิบัติตาม ถ้าไม่ปฏิบัติก็มีบทลงโทษ นอกจากนี้จุดหมายที่ต้องกรให้ผู้เรียนเกิดวิถีชีวิตประชาธิปไตย คือ ข้อ 1 เพื่อให้รู้จักดำรงชีวิตบนพื้นฐานแห่งคุณธรรม ไม่เบียดเบียนผู้อื่น มีความซื่อสัตย์ และยุติธรรม มีระเบียบวินัย มีน้ำใจเป็นนักกีฬา มีสุขภาพสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ มีความรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัว ท้องถิ่น และประเทศชาติ

สรุปว่า จากจุดหมายของหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย ในระบบโรงเรียน และหลักสูตรการศึกษาออกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายดังกล่าวข้างต้น มีจุดหมายในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างและพัฒนาประชาธิปไตย ใน 3 ด้าน คือ อุดมการณ์ประชาธิปไตย รูปแบบการปกครองประชาธิปไตย และวิถีชีวิตประชาธิปไตย

การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในระบบโรงเรียนและนอกระบบ โรงเรียนมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การพัฒนาประชาธิปไตยในระบบโรงเรียน

หน่วยงานที่ทำหน้าที่สำคัญในด้านการพัฒนาประชาธิปไตยให้กับเยาวชน
คือ กระทรวงศึกษาธิการ

กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดการศึกษาเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยอยู่ใน
แผนพัฒนาการศึกษา การศาสนา และการวัฒนธรรม ระยะที่ 8 (พ.ศ. 2540-2541) โดย
กำหนดไว้เป็นนโยบายในข้อที่ 8 การปฏิรูปกระบวนการพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการ
เรียนการสอน โดยเน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้
ความสามารถ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของคนไทยในอนาคต และมาตรการตาม
นโยบายข้อที่ 3 คือ จัดกิจกรรมเพื่อร่วมสร้างวิถีชีวิตประชาธิปไตย รวมทั้งบูรณาการเข้า
กับการเรียนการสอนทุกระดับและทุกประเภท

สำหรับหน่วยงานซึ่งสังกัดกระทรวงศึกษาธิการที่ทำหน้าที่จัดการศึกษาเพื่อ
พัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียน คือ กรมสามัญศึกษา

การจัดการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาโดยกรมสามัญศึกษาซึ่งให้ความสำคัญ
เกี่ยวกับการสร้างความเป็นประชาธิปไตย โดยจัดให้มีการทำคู่มือสร้างเสริมประชาธิปไตย
ในสถานศึกษา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2529 จัดทำคู่มือการสอนวิชาสังคมศึกษา ส 401 โดยบูรณาการ
กับหลักประชาธิปไตยในสถานศึกษาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2531 การจัดแนวการนิเทศสำหรับศึกษา
นิเทศก์ เรื่อง การสร้างเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนมัธยมศึกษาในปี พ.ศ. 2534 และมี
การรณรงค์ส่งเสริมประชาธิปไตย ทั้งในด้านการจัดองค์การบริหารโรงเรียน การจัด
กิจกรรมการเรียนการสอนในและนอกห้องเรียน การสร้างบรรยากาศที่เป็นประชาธิปไตย

กรมสามัญศึกษาเห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาประชาธิปไตย เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะประชาธิปไตยในกลุ่มเยาวชนโดยกำหนดจุดประสงค์ไว้ดังนี้ (กรมสามัญศึกษา, 2538)

1. ให้มีจิตใจที่สนับสนุนและยึดมั่นในกติกาการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข
2. เห็นความสำคัญและเคารพในศักดิ์ศรีของบุคคล เคารพในสิทธิเสรีภาพของบุคคล ใ้วางใจผู้อื่น มองโลกในแง่ดี รู้จักวิเคราะห์ห้อย่างมีเหตุผลในทางสร้างสรรค์ ไม่มีจิตใจเป็นเผด็จการ
3. สนใจในกิจกรรมทางการเมืองและการปกครอง โดยสำนักในบทบาทหน้าที่ของตน

จะเห็นได้ว่ากรมสามัญศึกษามีหน้าที่สำคัญในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาประชาธิปไตย เยาวชนต้องมีความรู้ ความเข้าใจ เห็นถึงความสำคัญของการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย เพราะปัจจุบันเยาวชนผู้มีอายุ 18 ปีขึ้นไป มีสิทธิในการออกเสียงเลือกตั้งแล้ว และเยาวชนในวัยนี้ก็ยังคงศึกษาอยู่ในระบบโรงเรียน กรมสามัญศึกษาจึงให้ความสำคัญในการให้การศึกษา และการสร้างคุณลักษณะประชาธิปไตยให้แก่เยาวชน ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะสังคมไทย ดังนี้

1. การรู้จักบทบาทและหน้าที่
2. การยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น
3. การยึดมั่นในความกตัญญู เชิดชูสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
4. การยึดหลักคุณธรรมในการดำเนินชีวิต
5. การยอมรับและเคารพในสิทธิและหน้าที่ของแต่ละบุคคล
6. การมีส่วนร่วมด้านความคิด การกระทำ ความมีน้ำใจ
7. การเป็นผู้มีวินัยในตนเอง
8. การคิดถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าตนเอง
9. การรู้จักเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี
10. การใช้เหตุผลในการตัดสินใจปัญหา

11. การมีความรับผิดชอบ
12. การให้เกียรติซึ่งกันและกัน

การสร้างคุณลักษณะประชาธิปไตยให้แก่เยาวชนในระบบโรงเรียน กรม
สามัญศึกษา (2538) ได้กำหนดไว้ 5 ประการ ดังนี้

1. กำหนดพฤติกรรมประชาธิปไตยที่ต้องการ
2. เลือกกิจกรรมเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมประชาธิปไตยที่ต้องการ
3. ดำเนินตามกิจกรรมที่เลือกแล้ว
4. การประเมินพฤติกรรมที่กำหนด
5. สร้างบรรยากาศเพื่อให้เกิดพฤติกรรม

รายละเอียดในแต่ละขั้นตอนมีดังต่อไปนี้

1. กำหนดพฤติกรรมประชาธิปไตยที่ต้องการ

โรงเรียนทำการวิเคราะห์ปัญหาพฤติกรรมประชาธิปไตย โดยนักเรียน
ครู ผู้บริหาร ร่วมกันปรึกษา เพื่อความเข้าใจที่ถูกต้องตรงกัน ได้รับทราบข้อมูลที่ชัดเจนว่า
พฤติกรรมประชาธิปไตยใดที่ยังต้องปรับปรุงหรือสร้างเสริมเพิ่มขึ้น

2. เลือกกิจกรรมเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมประชาธิปไตยที่ต้องการ

นักเรียน ครู ผู้บริหาร ร่วมกันเลือกกิจกรรมที่มีความเหมาะสมกับ
สภาพความจำเป็นในโรงเรียน เป็นกิจกรรมซึ่งสามารถปฏิบัติได้สำเร็จ แต่ถ้านโยบาย
และจำเป็นต้องปฏิบัติ โรงเรียนสามารถเลือกกิจกรรมก่อนแล้วสอดแทรกวัตถุประสงค์พฤติกรรม
ประชาธิปไตยเข้าไปในวัตถุประสงค์ของการปฏิบัติกิจกรรม

3. ดำเนินตามกิจกรรมที่เลือกแล้ว

ผู้เกี่ยวข้องต้องปฏิบัติ หรือจัดกิจกรรมเพื่อปลูกฝังพฤติกรรมประชาธิปไตย
โดยการใช้กิจกรรมในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การทำงานเป็นกลุ่ม การอภิปราย หรือการทดลอง

4. ประเมินพฤติกรรมที่กำหนด

พิจารณาพฤติกรรมที่สร้างเสริมนั้นเกิดขึ้นมากน้อยเพียงใด ควรปรับปรุงแก้ไขในส่วนใดอีกบ้าง พฤติกรรมที่เกิดขึ้นเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของกิจกรรมหรือไม่ ถ้าไม่บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ของกิจกรรมก็กลับไปจัดกิจกรรมนั้นใหม่

5. สร้างบรรยากาศเพื่อให้เกิดพฤติกรรม

พฤติกรรมที่พึงประสงค์เกิดขึ้นแล้วตามเป้าหมายที่วางไว้ ก็มีการกำหนดมาตรการต่าง ๆ ขึ้น เช่น ออกระเบียบของโรงเรียน จัดบรรยากาศหรือสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน

การสร้างคุณลักษณะประชาธิปไตยตามขั้นตอนที่เป็นระบบโรงเรียนมัธยมศึกษา มุ่งเน้นที่จะสร้างในจุดต่าง ๆ 4 จุด คือ การจัดองค์กรบริหาร การจัดการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมนอกห้องเรียน และการจัดสภาพแวดล้อมที่เป็นประชาธิปไตย ดังรายละเอียดต่อไปนี้ (กรมสามัญศึกษา, 2538)

1. การจัดองค์กรบริหารให้มีลักษณะเป็นประชาธิปไตย เน้นกระบวนการบริหารงานของผู้บริหารโดยตรง ผู้บริหารที่มีลักษณะประชาธิปไตยควรต้องมีบทบาทสำคัญ 3 ประการ คือ บทบาทในฐานะผู้บังคับบัญชา บทบาทในฐานะเป็นผู้จัดการ และ บทบาทในฐานะเป็นผู้ร่วมงาน ดังนั้น องค์กรที่แสดงให้เห็นว่าเป็นองค์กรประชาธิปไตยต้องดูที่ความร่วมมือของบุคลากรในโรงเรียนว่ามีส่วนร่วมในการช่วยคิดช่วยทำ ช่วยแก้ปัญหา และร่วมรับผิดชอบตามกฎหมาย

2. การจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างเสริมประชาธิปไตย หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น และตอนปลาย ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 มีจุดมุ่งหมายสำคัญ คือ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต สามารถเลือกแนวทางที่จะเป็นประโยชน์ให้กับสังคมตามบทบาทและหน้าที่ของตนในฐานะพลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะเพียงพอที่จะเลือก มีการปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ ดังนั้นในการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะประชาธิปไตย หลักสูตรจึงมีเนื้อหาที่สอนเกี่ยวกับประชาธิปไตยอยู่ในกลุ่มวิชาสังคมศึกษาและกำหนดจุดประสงค์ไว้ชัดเจนดังนี้

2.1 ให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาสังคม การเมือง การปกครองระบอบประชาธิปไตย

2.2 ให้ความยืดหยุ่นในวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย

2.3 ให้สามารถปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตย

3. การจัดกิจกรรมนอกห้องเรียนเพื่อสร้างเสริมประชาธิปไตย

กิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้นมีความสำคัญในการเสริมสร้างพัฒนาเยาวชนให้เยาวชนมีคุณลักษณะประชาธิปไตย กิจกรรมนอกห้องเรียน นักเรียนจะเลือกทำกิจกรรมร่วมกันโดยกำหนดจุดประสงค์และวิธีการทำงานตามความสามารถและความสนใจเพื่อพัฒนาตนเองและสังคมโดยมีครูเป็นที่ปรึกษา

4. บรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่เป็นประชาธิปไตย

การจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่เป็นประชาธิปไตย มีส่วนร่วมเสริมสร้างคุณลักษณะประชาธิปไตยให้แก่เยาวชนได้มาก เช่น ความสะอาด สวยงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย สามารถดึงดูดความสนใจของเยาวชนได้เมื่อเยาวชนได้พบแต่สิ่งที่สวยงาม รู้สึกชื่นชมก็มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ สามารถจูงใจให้เยาวชนแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ออกมาได้

สรุปได้ว่า การจัดการศึกษาในโรงเรียนมีส่วนช่วยในการส่งเสริมเพื่อการเตรียมเยาวชนให้มีชีวิตอยู่ในสังคมประชาธิปไตยได้เป็นอย่างดี โรงเรียนสามารถที่จะช่วยฝึกเยาวชนของประเทศเพื่อพัฒนาประชาธิปไตย มีการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้เยาวชนมีลักษณะของความเป็นประชาธิปไตย โดยสอดแทรกไว้ในการสอนวิชาต่าง ๆ ซึ่งอาศัยวิธีการต่าง ๆ เช่น การเรียนการสอนโดยการอาศัยกระบวนการกลุ่ม ร่วมแสดงความคิดเห็น มีการปรึกษาหารือร่วมกัน มีการวางแผนการทำงานต่าง ๆ ร่วมกัน หรือการเรียนการสอนโดยวิธีการให้ผู้เรียนได้ค้นคว้าด้วยตนเอง จากแหล่งความรู้ คือ ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ สัมภาษณ์บุคคลตัวอย่าง หรือการเรียนการสอนโดยวิธีแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ในชีวิตกับเพื่อน ๆ หรือการเรียนการสอนโดยวิธีการคิดค้นปัญหา รู้จักวิธีการแก้ไขปัญหา หรือการเรียนการสอนโดยวิธีการแสดงออกถึงการกระทำต่าง ๆ หรือการเรียนการสอนโดยวิธีการทดลอง การค้นหาข้อเท็จจริง เชื่อในหลักของการพิสูจน์ตามวิธีการทางวิทยาศาสตร์ เป็นต้น

สรุปได้ว่า กิจกรรมการจำลองรูปแบบสถาบันทางการเมืองนั้นเป็นกิจกรรมที่ ได้รับการสนับสนุนจากโรงเรียนให้เกิดขึ้น เป็นการจำลองสภาพการณ์จากเหตุการณ์จริง ๆ ซึ่งกิจกรรมนี้เรียกว่าเป็นกิจกรรมนอกห้องเรียน

กิจกรรมนอกห้องเรียน หมายถึง กิจกรรมหรือประสบการณ์ทั้งหลายที่ โรงเรียนจัดให้นักเรียนทุกคนนอกเหนือจากกิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียนปกติ โดยมีความมุ่งหวังที่จะพัฒนาลักษณะนิสัย และให้นักเรียนค้นพบความถนัดและความสามารถตามความสนใจ ตลอดจนเปิดโอกาสให้นักเรียนได้พัฒนาตนเองในรูปของการร่วมกิจกรรม โดยใช้กระบวนการประชาธิปไตย นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างบรรยากาศ เพื่อให้เกิดพฤติกรรมประชาธิปไตยที่ถาวรของนักเรียนและชุมชนด้วย (กรมสามัญศึกษา, 2538)

ตัวอย่างกิจกรรมนอกห้องเรียนที่ส่งเสริมประชาธิปไตย

โดยกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

ชื่อกิจกรรม	กิจกรรมการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของนักเรียน
วัตถุประสงค์	เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้ด้วยวิธีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามระบอบประชาธิปไตย
การดำเนินการ	<ol style="list-style-type: none"> 1. ประชาสัมพันธ์ให้ครูและนักเรียนในโรงเรียนได้รับทราบกิจกรรมในเรื่องเวลา และรายชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้งในเขตที่โรงเรียนตั้งอยู่ 2. แต่งตั้งครู อาจารย์ในคณะสี เป็นกรรมการเลือกตั้ง 3. กรรมการแต่ละคณะสีจัดทำบัญชีผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ซึ่งได้แก่ นักเรียนทุกคนในแต่ละคณะสี 4. จัดหีบบัตรประจำคูหา และเตรียมบัตรเลือกตั้งเท่ากับจำนวนนักเรียน 5. นักเรียนแต่ละคนตรวจสอบรายชื่อ และผู้มีสิทธิเลือกตั้งตามหน่วยเลือกตั้ง

6. นักเรียนแสดงบัตรนักเรียน ลงนามกำกับรายชื่อต่อหน้ากรรมการ
รับบัตรเลือกตั้งและเข้าคูหาเลือกผู้รับสมัครสมาชิกสภาผู้แทน
ราษฎร ในเขตของโรงเรียน
7. กรรมการทำการตรวจนับคะแนน โดยมีนักเรียนเป็นพยานเมื่อ
หมดเวลาการลงบัตร
8. ประกาศผลให้นักเรียนทราบหลังจากการเลือกตั้งจริง

พฤติกรรมประชาธิปไตยที่ได้รับการเสริมสร้าง

1. การเคารพและปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ และด้วยทกกฎหมาย
2. การเคารพต่อสิทธิและการรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
3. ความรับผิดชอบต่อหน้าที่
4. การร่วมมือและประสานงานกับผู้อื่น

ชื่อกิจกรรม ประชาธิปไตยในโรงเรียนกับระบบคณะของโรงเรียนบางกะปิ

โรงเรียนบางกะปิมีระบบคณะมากกว่า 15 ปีแล้ว เราแบ่งครูและนักเรียนออกเป็น 6 คณะ สำหรับครูอาจารย์นั้นเราเฉลี่ยให้มีทุกหมวดเท่า ๆ กัน และครูจะเลือกหัวหน้าคณะ อยู่ในวาระละ 3 ปี บริหารงานในคณะของตน จัดครูเวร อาจารย์ที่ปรึกษาแบ่งหน้าที่กัน โดยมีรองหัวหน้าคณะ 3 คน ช่วยด้านปกครอง ฝ่ายวิชาการและฝ่ายกิจกรรม ครูทุกคนต้องสังกัดคณะ ยกเว้นผู้อำนวยการ ผู้ช่วยผู้อำนวยการ รองผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายปกครอง และผู้ประสานงานคณะ สำหรับนักเรียนมีกว่า 4,500 คน ก็ถูกแบ่งเป็น 6 คณะตามแนวตั้ง โดยคณะหนึ่ง ๆ จะมี ม.1-ม.6 โดยทั้งห้องในชั้นเรียนนั้น ๆ จะสังกัดคณะเดียวกัน และสังกัดคณะเดียวกันกับอาจารย์ที่ปรึกษา ดังนั้นในแต่ละคณะจะมีนักเรียน 750 กว่าคน ก่อนสิ้นปีการศึกษา นักเรียนทั้งหมดในแต่ละคณะจะเลือกประธานคณะ ซึ่งจะมีประธานคณะทั้งหมด 6 คน โดยประธานคณะจะเป็นนักเรียนชั้นสูงสุด แล้วหัวหน้าคณะและประธานคณะจะเลือกกรรมการนักเรียนขึ้นมาเองคณะละ 10 คน โดยแบ่งหน้าที่กันดังนี้

1. ประธานคณะ

2. รองประธานคณะคนที่ 1
3. รองประธานคณะคนที่ 2
4. เกร์ญญิก
5. ประธานฝ่ายวิชาการ
6. ประธานฝ่ายพัฒนา
7. ประธานฝ่ายกีฬา
8. ประธานฝ่ายเชียร์
9. ประธานฝ่ายประชาสัมพันธ์
10. ประธานฝ่ายสวัสดิการ
11. เลขานุการ

ดังนั้นคณะกรรมการนักเรียนจะมีทั้งหมด 66 คน ทางฝ่ายปกครองจะนำนักเรียนเหล่านี้ไปสัมนา อบรมหลักประชาธิปไตย หน้าที่ และความรับผิดชอบ อบรมความเป็นผู้นำให้แก่พวกเขา และพวกเขาจะเลือกประธานนักเรียนขึ้นมา 1 คน จากพวกเขา พวกเขาจะต้องทำงานหมวดวิชาใดจัดกิจกรรมก็จะแจ่งมายังฝ่ายปกครอง หัวหน้าคณะ จะแจ่งไปยังอาจารย์และประธานนักเรียนที่รับผิดชอบงานด้านนั้น ๆ ซึ่งจะเป็นการแข่งขันในรูปของคณะในทุครั้งที่มีกิจกรรมมิใช่เฉพาะกีฬาอย่างเดียว และในแต่ละเดือนจะมีการเชิญธงของคณะที่ได้คะแนนความประพฤติดีที่สุดใน และให้นักเรียนในคณะนั้นร้องเพลงประจำคณะ ในขณะที่เชิญธงขึ้น

การเข้าเวร เราจะมีการเข้าแถวรวมทั้งโรงเรียนในวันจันทร์และวันอังคาร ส่วนวันพุธ 3 คณะจะเข้าแถวประจำคณะของตน ส่วนอีก 3 คณะจะเข้าแถวหน้าห้องโฮมรูม พบอาจารย์ที่ปรึกษา ในวันพฤหัสบดี 3 คณะที่เหลือจะลงมาเข้าแถวประจำคณะสลับกันกับ 3 คณะแรก ส่วนวันศุกร์ นักเรียน 1 ระดับจะต้องสวดมนต์ประจำสัปดาห์ และมีการตรวจระเบียบการแต่งกาย 1 ระดับ ที่เหลือพบอาจารย์ที่ปรึกษาในห้องโฮมรูมของตน นักเรียนทุกคนรู้หน้าที่ เข้าใจสิทธิซึ่งกันและกัน เมื่อมีปัญหาทุกฝ่ายร่วมมือกันแก้ไขปัญหาด่าง ๆ จะหมดไปหรือน้อยลง ช่วยกันคนละไม้ละมือ นักเรียนจำนวนมากก็อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

ตามระบอบประชาธิปไตย กรรมการนักเรียนก็ดี หัวหน้าห้องก็ดี จึงทำหน้าที่ของผู้แทนราษฎร เริ่มตั้งแต่เมื่อเขาเป็นผู้ได้รับคัดเลือกเข้ามาทำหน้าที่เป็นตัวแทนของนักเรียน ตัวแทนของห้องเรียน เขาจะรู้จักการเสียสละ การทำงานเพื่อส่วนรวม เขาจะเป็นหัวหน้าเป็นผู้นำ กล้าตัดสินใจ และสามารถแก้ปัญหาส่วนนักเรียนอื่น ๆ เขาจะรู้จักใช้วิจารณญาณในการเลือกสมาชิกของเขาขึ้นมาเป็นหัวหน้าเขาจะยอมรับมติของที่ประชุม เขาจะอาสาเข้ามาช่วยงานเป็นบางครั้ง เขาจะจับตามองการทำงานของกรรมการเป็นบางครั้ง แล้วประชาธิปไตยก็แทรกซึมเข้าไปในสายเลือดของนักเรียนตัวน้อย ๆ โดยไม่รู้สีกตัว จึงอาจกล่าวได้ว่าทุกคนเข้าใจบทบาทของตนและทุกคนเข้าใจตำรา “ประชาธิปไตย” ซึ่ง “ระบบคณะ” เป็นอีกปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมนักเรียนให้รู้จักการดำเนินชีวิตในระบอบประชาธิปไตย ในโรงเรียน ซึ่งเป็นคุณลักษณะจำลองของประชาธิปไตยในโลกกว้างอย่างแท้จริง โรงเรียนบางกะปิจึงภูมิใจกับการปกครองในระบบคณะ เพราะโรงเรียนของเราแม้จะเป็นโรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ แต่เราทุกคน หมายถึง ระหว่างครูกับนักเรียน ครูกับครู และนักเรียนกับนักเรียน เราสามารถอยู่ด้วยกัน ด้วยความรู้สึกใกล้ชิด อบอุ่น และเป็นสุข ซึ่งก็เป็นเพราะทุกคนรู้จักหน้าที่ของตนเคารพในสิทธิของกันและกัน เมื่อเกิดปัญหาใด ๆ ทุกคนทุกฝ่ายจะร่วมมือกันแก้ปัญหา จากปัญหาหนักกลายเป็นปัญหาเบา เรื่องใหญ่กลายเป็นเรื่องเล็ก ทุกชีวิตจึงสดใสในแวดวงประชาธิปไตย และจะก้าวสู่โลกประชาธิปไตยภายนอกอย่างเต็มภาคภูมิ

จะเห็นได้ว่ากิจกรรมนอกห้องเรียนก็มีความสำคัญ จะทำให้เยาวชนเกิดการพัฒนาดนเองและสังคม เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ รวมถึงบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่เป็นประชาธิปไตย ซึ่งมีส่วนช่วยเสริมสร้างลักษณะนิสัยที่ดีให้แก่เยาวชน คุณลักษณะที่ควรส่งเสริมในเรื่องบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่เป็นประชาธิปไตย เช่น ความร่วมมือในการทำงาน การมีอิสระในการแสดงออก ความเป็นระเบียบเรียบร้อย เป็นต้น

2. การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตย

หน่วยงานที่ทำหน้าที่จัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน ด้านสายสามัญโดยตรง คือ กรมการศึกษานอกโรงเรียน สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ

กรมการศึกษานอกโรงเรียนทำหน้าที่ในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน ซึ่งมีประชากรทุกเพศ ทุกวัย ที่เข้ารับการศึกษาระดับเฉพาะประชากรกลุ่มเยาวชน ซึ่งเป็นทรัพยากรที่สำคัญของประเทศที่จะออกมาพัฒนาประเทศจึงควรมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่อง การปกครองตามระบอบประชาธิปไตย การมีสิทธิเสรีภาพ การแสดงความคิดเห็นสามารถ ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข เป็นไปตามวิถีทางของประชาธิปไตย ดังนั้นการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนเรื่องการพัฒนาประชาธิปไตยจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง

การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน เรื่องการพัฒนาประชาธิปไตยของ กรมการศึกษานอกโรงเรียนมีวัตถุประสงค์ในการจัด คือ เพื่อให้หน่วยงานและสถานศึกษา ปลุกฝังความรู้ ความเข้าใจ และความศรัทธา เห็นคุณค่าในสังคมและการปกครองในระบอบ ประชาธิปไตย ให้นักเรียน นักศึกษา และประชาชนสามารถที่จะปรับตัวในการทำงานเป็น หมู่วัดหน้า เคารพสิทธิหน้าที่ของผู้อื่น ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ให้นักเรียน นักศึกษา ประชาชนมีจิตสำนึกเห็นความสำคัญของการอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นในสังคมประชาธิปไตย มี บทบาทในการช่วยเหลือร่วมมือกับสถาบันทางการศึกษา ชุมชน ศาสนา ครอบครัวใน การพัฒนาประเทศชาติ เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้หน่วยงาน สถานศึกษา สามารถจัด การเรียนการสอนและจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างและปลูกจิตสำนึกให้แก่ครู อาจารย์ นักเรียน นักศึกษา และประชาชนให้เกิดการตระหนัก เข้าใจ เลื่อมใส ศรัทธา การปกครองตามระบอบ ประชาธิปไตย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2538)

การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยของกรมการศึกษานอกโรงเรียนมี หลักในการดำเนินงาน คือ จัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาความต้องการพัฒนา ประชาธิปไตยของชาติและนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ คือ จัดการศึกษานอกโรงเรียน โดยการพัฒนาหลักสูตร สื่อ การเรียนการสอน ซึ่งมุ่งเน้นพัฒนานักศึกษา นักเรียน ประชาชน ให้มีวิถีชีวิตเป็นประชาธิปไตย ตั้งแต่ในระดับครอบครัว สถานศึกษา ชุมชน และชาติ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, ม.ป.ป.)

หลักการจัดการศึกษาออกโรงเรียนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตย

ในการส่งเสริมพฤติกรรมประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นกับบุคคลใด หรือหมู่คณะใดนั้น ผู้ดำเนินการมีความรู้ความเข้าใจในหลักการจัดการศึกษาออกโรงเรียน เพื่อพัฒนาประชาธิปไตย ดังต่อไปนี้ คือ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, ม.ป.ป.)

หลักการ

1. ประชาธิปไตยเป็นวิถีชีวิตของคนในสังคมไทย และครอบครัวเป็นสถาบันประชาธิปไตยพื้นฐาน
2. หลักสำคัญของการปกครองระบอบประชาธิปไตย คือ การเคารพในสิทธิหน้าที่ ความรับผิดชอบต่อกฎหมายและระเบียบการปกครองในระบอบประชาธิปไตย
3. ตามมติประชาธิปไตยทุกคนตระหนักถึงการมีส่วนร่วมและแก้ปัญหาาร่วมกัน
4. ความเป็นประชาธิปไตยต้องมีคุณธรรม ระเบียบ วินัย รู้จักใช้สิทธิและปฏิบัติหน้าที่ตามระบบการปกครองประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข
5. อุดมการณ์ประชาธิปไตยสามารถสร้างให้เกิดขึ้นได้จากความศรัทธาและความเชื่อมั่นในวิถีประชาธิปไตย
6. การพัฒนาประชาธิปไตยเป็นกระบวนการรวมพลังระหว่างภาครัฐ องค์กรเอกชน ภาคธุรกิจ องค์กรท้องถิ่น องค์กรชุมชนชาวบ้านและประชาชน
7. การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อประชาธิปไตย จัดได้ในรูปแบบการศึกษาตาม วิทยาลัยสำหรับประชาชนทั่วไป กิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต การศึกษาอาชีพ และ การศึกษาสายสามัญสำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ

แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนประชาธิปไตย

แนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนประชาธิปไตยสำหรับกลุ่มเป้าหมายสายสามัญทุกระดับจะต้องมีการจัดให้มีบรรยากาศความเป็นประชาธิปไตยในการเรียน การสอนทุกวิชา นักเรียน ครู และชุมชน มีการทำกิจกรรมร่วมกันตามหลักสูตรกำหนด

จุดประสงค์

ให้นักศึกษาผู้ใหญ่ นักเรียน ประชาชนทั่วไปมีวิถีชีวิตเป็นประชาธิปไตยในระดับครอบครัว สถานศึกษา ชุมชน และระดับชาติ

การสร้างพฤติกรรมประชาธิปไตยโดยจัดการศึกษาออกโรงเรียน

กระบวนการทางการศึกษาสามารถเปลี่ยนพฤติกรรมของมนุษย์ให้เป็นพฤติกรรมที่พึงประสงค์ สำหรับการศึกษานอกโรงเรียนส่งเสริมให้กลุ่มเป้าหมายสายสามัญเกิดความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตยในรูปแบบของการปกครองและในวิถีชีวิตประชาธิปไตย เพื่อกลุ่มเป้าหมายจะเกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ คือ ปัญญาธรรม สามัคคีธรรม และคารวธรรม ดังนั้นจึงได้มีการจัดโครงการที่เกี่ยวกับประชาธิปไตย เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายเกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ คือ โครงการการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อส่งเสริมประชาธิปไตย และโครงการเผยแพร่รัฐธรรมนูญและการพัฒนาวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย โดยมีหน่วยงานในแต่ละระดับของกรมการศึกษานอกโรงเรียนรับผิดชอบในการดำเนินงาน ดังต่อไปนี้

1. โครงการการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อส่งเสริมประชาธิปไตย

1.1 บทบาทหน้าที่ของหน่วยงานส่วนกลาง มีหน้าที่ในการดำเนินงานดังต่อไปนี้

1.1.1 จัดตั้งคณะทำงานส่งเสริมประชาธิปไตย โดยแบ่งความรับผิดชอบตามบทบาทหน้าที่

- ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา จัดรายการโทรทัศน์ “โรงเรียนประชาธิปไตย” และรายการวิทยุศึกษา

- กองพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน ผลิตสื่อสิ่งพิมพ์ เช่น ไปสเตอร์ แผ่นพับ เอกสารเผยแพร่ความรู้ และพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนให้นักศึกษากศน. ดำเนินการ

1.1.2 มอบหมายภารกิจให้สถานศึกษาในสังกัดจัดกิจกรรม โดยสั่งการทางหนังสือและชี้แจงแนวทางการดำเนินงานโดยทางรายการโทรทัศน์ “โรงเรียนประชาธิปไตย”

1.1.3 จัดพิมพ์เผยแพร่คำปฏิญาณส่งเสริมประชาธิปไตยต่อการซื้อสิทธิ ขายเสียง ให้นักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียนร่วมกันลงนาม

1.1.4 ประชาสัมพันธ์ส่งเสริมประชาธิปไตย และรณรงค์ต่อต้าน การซื้อสิทธิ ขายเสียงทางหนังสือพิมพ์มติชน จำนวน 4 ครั้ง คือ ฉบับวันที่ 21, 24, 30 มิถุนายน และ 1 กรกฎาคม 2538 ในลักษณะโปสเตอร์หน้ากระดาษและเขียนบทความใน คอลัมน์ น.ส.พ. เติลินิวส์ และมติชน ตลอดระยะเวลา 1 เดือน ของการรณรงค์

1.1.5 จัดพิมพ์เผยแพร่โปสเตอร์ เรื่อง แนวทางการจัดกิจกรรม การศึกษานอกโรงเรียน เพื่อส่งเสริมประชาธิปไตย กระบวนการเลือกตั้งและเกณฑ์ การพิจารณาเลือกผู้แทน รวม 3 แผ่น ให้นำหน่วยงานต่าง ๆ ในระดับจังหวัดนำไปเผยแพร่

1.1.6 สร้างแบบสอบถามติดตามผลการจัดกิจกรรมในระดับจังหวัด และให้จังหวัดจัดทำสรุปผลการปฏิบัติงาน

1.2 บทบาทหน้าที่ของหน่วยงานในระดับจังหวัด มีหน้าที่ในการดำเนินงาน ดังต่อไปนี้

1.2.1 จัดประชุมชี้แจงบุคลากรที่เกี่ยวข้องเพื่อทราบนโยบาย และ แนวทางปฏิบัติการส่งเสริมประชาธิปไตย

1.2.2 จัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์หลากหลายรูปแบบ รณรงค์เพื่อ ต่อต้านการซื้อสิทธิ ขายเสียง เช่น

- ทำคัทเออร์ จัดตั้งตามจุดสำคัญต่าง ๆ
- ทำป้ายนิเทศ แผ่นผ้า ติดไว้ที่หน้าที่ทำการศูนย์ฯ ห้องสมุด และที่อ่านฯ

- จัดนิทรรศการรณรงค์เพื่อการไปใช้สิทธิ
- ประกวดคำขวัญ
- ลงบทความทางหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น
- จัดรายการวิทยุท้องถิ่น
- ผลิตสื่อ เช่น แผ่นปลิว แผ่นพับ เอกสาร คู่มือการเลือกตั้ง
- เติมนรณรงค์ประชาสัมพันธ์เชิญชวนให้ไปเลือกตั้ง โดยจัด กลุ่มนักศึกษาเข้าสู่หมู่บ้าน

1.2.3 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน มุ่งเน้นให้นักศึกษาผู้ใหญ่ การศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ วิชาชีพพระยะสัน และกลุ่มสนใจ มีความรู้ความเข้าใจเรื่อง ประชาธิปไตย กระบวนการเลือกตั้งและการเลือกผู้แทนที่ดีเข้าสภา เช่น

- จัดกิจกรรมพบกลุ่มของนักศึกษา โดยเชิญผู้รู้และผู้สมัคร ส.ส. ทุกพรรคมาแถลงนโยบายและจัดชั่วโมงสอนพิเศษเกี่ยวกับประชาธิปไตย โดยวิทยากรจาก สถาบันราชภัฏ และผู้มีประสบการณ์

- สานิตปฏิบัติการณ์เลือกตั้งในสถานการณ์จำลอง

- ฝึกทดลองการเลือกตั้งให้แก่นักศึกษาที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไป

- สำรวจทัศนคติ และความคิดเห็นของนักศึกษาเกี่ยวกับการเลือกตั้ง หลังจากจบกระบวนการให้ความรู้

- ให้นักศึกษากรอกแบบฟอร์มคำปฏิญาณส่งเสริมประชาธิปไตย และแสดงความคิดเห็น

- มอบหมายภารกิจ ให้นักศึกษาขยายผลความรู้โดยไป ถ่ายทอดให้เพื่อนบ้านและเชิญชวนไปใช้สิทธิเลือกตั้ง นักศึกษา 1 คน ต่อเพื่อนบ้าน 5 คน

2. โครงการเผยแพร่รัฐธรรมนูญ และการพัฒนาวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย

2.1 บทบาทหน้าที่ของหน่วยงานส่วนกลาง มีหน้าที่ในการดำเนินงาน ต่อไปนี้

กองแผนงาน รับผิดชอบการจัดทำโครงการ ตลอดจนแผนปฏิบัติการ (ในภาพรวม) และระบบข้อมูลสารสนเทศเพื่อรายงานและเผยแพร่ ตลอดจนจัดระบบ การติดตามประเมินผล รวมทั้งเรียนเชิญผู้ทรงคุณวุฒิมาบรรยาย และแลกเปลี่ยนความคิดเห็น กับข้าราชการกรมการศึกษานอกโรงเรียนในส่วนกลาง ผู้ที่เกี่ยวข้องในสาระที่เกี่ยวข้องกับ รัฐธรรมนูญ

กองส่งเสริมปฏิบัติการ รับผิดชอบการส่งเสริมการจัดกิจกรรมเผยแพร่ รัฐธรรมนูญ และพัฒนาวิถีแบบประชาธิปไตยของนักศึกษาผ่านกระบวนการพบกลุ่ม กพช.

ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย รับผิดชอบการจัดกิจกรรมเพื่อ
เผยแพร่รัฐธรรมนูญ และการพัฒนาวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย ในรูปแบบสื่อสิ่งพิมพ์
เทปเสียงและสื่อบุคคล กลุ่มเป้าหมายประชาชนทั่วไปและผู้นำชุมชน

ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา รับผิดชอบการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับ
รัฐธรรมนูญ และการพัฒนาวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยทางรายการโทรทัศน์และรายการวิทยุ
ในกลุ่มเป้าหมายประชาชนทั่วไป

กองพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน รับผิดชอบในการพัฒนาหลักสูตร
และสื่อการเรียนการสอน เพื่อให้เป็นกิจกรรมการเรียนการสอนประชาธิปไตยในการจัด
การศึกษาสายสามัญ สำหรับกลุ่มเป้าหมายนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียน

ข. ส่วนภูมิภาค

ระดับอำเภอ

1. จัดกิจกรรมเผยแพร่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช
2540 โดยเฉพาะอย่างยิ่งมาตราที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน ผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น การจัด
เสวนาเวทีประชาธิปไตย กลุ่มสนทนา การบรรยาย การอภิปราย กลุ่มนักศึกษา รัฐธรรมนูญ

2. ส่งเสริมและประสานงานกับหน่วยงานเครือข่ายในระดับพื้นที่ โดยเฉพาะ
องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ในการจัดกิจกรรม เช่น การรณรงค์การศึกษา รัฐธรรมนูญ
การสาธิตการใช้สิทธิเลือกตั้ง ฯลฯ

3. ประชุม ชี้แจง นิเทศ กำกับ ติดตามการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
ของครู การศึกษานอกโรงเรียนทุกประเภทให้สอดคล้องสอดคล้องความรู้ และจัดบรรยายการเรียน
การสอนที่มุ่งเน้นวิถีชีวิตประชาธิปไตย

4. ร่วมกับ ศนจ. ในการจัดเตรียมพื้นที่ และกลุ่มเป้าหมายสำหรับ
การพัฒนาชุมชน วิถีประชาธิปไตย เช่น การจัดตั้งแกนนำชุมชน การประชาสัมพันธ์ การ
เตรียมศูนย์การเรียนรู้

5. จัดกิจกรรมและการกระจายสื่อในศูนย์การเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการเผยแพร่
รัฐธรรมนูญและพัฒนาวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย

6. ประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ผลการดำเนินงาน

ระดับจังหวัด

1. จัดทำแผนการเผยแพร่รัฐธรรมนูญ และพัฒนาวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย ร่วมกับ ศบอ.
2. จัดทำโครงการ/กิจกรรม เพื่อการพัฒนาชุมชนวิถีประชาธิปไตย
3. สนับสนุนสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ ในการเผยแพร่รัฐธรรมนูญและพัฒนาวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย
4. จัดกิจกรรมในระดับจังหวัด
5. ร่วมกับ ศนภ. ในการพัฒนาบุคลากรและอบรมชาวบ้าน

ระดับภาค

1. พัฒนาหลักสูตรสื่อ คู่มือและกิจกรรม กศน. ให้สอดคล้องกับความรู้และวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยในแต่ละท้องถิ่น
2. สัมมนาเนื้อหารัฐธรรมนูญสำหรับชาวบ้านและเครือข่ายท้องถิ่น
3. พัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ ความเข้าใจ จิตสำนึก และพฤติกรรมตามวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย
4. จัดอบรมวิทยากรแกนนำระดับจังหวัด
5. ผลิตและเผยแพร่สื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษา
6. จัดกิจกรรมเผยแพร่รัฐธรรมนูญและการพัฒนาวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย

ระดับภาค

7. จัดระบบสารสนเทศและรายงานผล
8. ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานระดับจังหวัดและอำเภอ
9. ประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงาน

สรุปว่า การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนเกี่ยวกับการสร้างเสริมประชาธิปไตย จะทำให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจการปกครองระบอบประชาธิปไตย รวมถึงการปลูกฝังคุณลักษณะ หรือพฤติกรรมที่เป็นประชาธิปไตยทำให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะตรงตามที่พึงประสงค์

นอกจากกรมสามัญศึกษา กรมการศึกษานอกโรงเรียนแล้ว ยังมีหน่วยงานทั้งของรัฐบาลและเอกชนที่เห็นความสำคัญของประชาธิปไตย จึงร่วมกันส่งเสริมให้เยาวชนมีคุณลักษณะประชาธิปไตย

จะเห็นได้ว่า การจัดการศึกษาทั้งในระบบ และนอกระบบโรงเรียนเห็นถึงความสำคัญ เรื่องการพัฒนาประชาธิปไตยจึงได้มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยสอดแทรกกระบวนการประชาธิปไตย หรือการจัดในรูปแบบของกิจกรรมอื่น ๆ อีกมากมายดังที่ได้กล่าวแล้วในข้างต้น ซึ่งกิจกรรมต่าง ๆ มีส่วนช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจการปกครองตามรูปแบบประชาธิปไตย และที่สำคัญทำให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาตนเองในทุกด้าน รวมถึงเรื่องของการค่านิยมทางการเมือง การมีเจตนาที่ดีต่อการเมือง

เยาวชนกับการเลือกตั้ง

การเลือกตั้งเป็นรูปแบบที่สำคัญประการหนึ่งของการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย ความสำคัญของการเลือกตั้งจะเห็นได้จากปฎิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 21 (3) ระบุไว้ชัดเจนว่า “เจตจำนงของประชาชนถือเป็นรากฐานแห่งอำนาจของรัฐบาล เจตจำนงนี้จะแสดงออกผ่านทาง การเลือกตั้งที่บริสุทธิ์ ตามกำหนดเวลา ด้วยการลงคะแนนเสียงทั่วไป (อ้างถึงใน วรทิพย์ มีมาก, 2537)

การเลือกตั้งมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาการเมืองในระบอบประชาธิปไตย และการเลือกตั้งก็ยังได้เข้ามามีบทบาทในการสอนประชาธิปไตยให้แก่ประชาชน ซึ่งจะเห็นได้จากการที่ประชาชนมีความตื่นตัวในทางการเมือง และเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น ทำให้สถิติของผู้มาใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งครั้งล่าสุด ครั้งที่ 21 เมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ. 2538 มีจำนวนผู้ไปใช้สิทธิคิดเป็นร้อยละ 62.40

สำหรับจำนวนผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งประกอบไปด้วย ประชาชนกลุ่มอายุต่าง ๆ กัน โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชน ซึ่งการเลือกตั้งทั่วไป เมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ. 2538 เป็น

ครั้งแรกที่รัฐธรรมนูญกำหนดให้บุคคลที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไป มีสิทธิในการเลือกตั้ง และจากผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั้งสิ้นจำนวน 37,817,983 คน ทั่วประเทศ ผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่มีอายุ 18-20 ปี มีจำนวนประมาณ 2,231,770 คน นับเป็นจำนวนมากพอ ถ้าเยาวชนได้ไปมีส่วนร่วมในการแสดงออก ซึ่งแนวความคิดและการไปใช้สิทธิก็จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้ แต่ก็ไม่เป็นเช่นนั้น เพราะจำนวนเยาวชนที่ไปใช้สิทธิมีจำนวนน้อย (ยุทธยา วงศ์วีระโยธิน, 2539) การที่เยาวชนไปใช้สิทธิเลือกตั้งจำนวนน้อยนั้นก็ต้องมีปัจจัยหลายอย่างที่มีผลต่อความคิด การแสดงออกของเยาวชนจึงทำให้เยาวชนไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง

ปัจจัยที่กำหนดบทบาทของกลุ่มเยาวชนในการไปใช้สิทธิเลือกตั้งจำนวนน้อย คือ (ยุทธยา วงศ์วีระโยธิน, 2539)

1. กลุ่มเยาวชนที่อยู่ในสถาบันการศึกษา เยาวชนที่มีอายุ 18 ปีที่อยู่ในสถาบันการศึกษามีปัญหาในเรื่องของการขาดจิตสำนึกการมีส่วนร่วม การแสดงออกตามระบอบประชาธิปไตย เนื่องมาจากการที่สถาบันการศึกษาขาดการสร้างวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย ระบบการศึกษาสร้างให้เกิดแนวคิดและมุมมองในเชิงปัจเจกชน ขาดความกระตือรือร้นต่อเรื่องส่วนรวม ในขณะที่เดียวกันปัญหาการไปเลือกตั้งเกิดจากสภาพความเป็นจริงที่มีภูมิสำเนาอยู่ต่างจังหวัด ปัญหาของการหยุดเรียนเพื่อกลับไปเลือกตั้ง เป็นต้น สำหรับปัญหาในการขาดข้อมูลข่าวสารในการเลือกตั้งของคนกลุ่มนี้จะมีค่อนข้างน้อย และสถาบันทางการศึกษาส่วนหนึ่งที่อยู่ที่กรุงเทพมหานคร มีความใกล้ชิดกับสถานการณ์ การเลือกตั้งทำให้ได้รับข้อมูลประกอบการตัดสินใจมากกว่ากลุ่มเยาวชนอายุ 18 ปี ในส่วนอื่น ซึ่งสอดคล้องกับความคิดของ รศ.สุขุม นวลสกุล โดยได้ให้ข้อสังเกตว่าเยาวชนอายุ 18-20 ปี ที่อยู่ในสถาบันการศึกษาท้องถิ่นมีปัญหาคาดข้อมูลข่าวสารที่ใช้ประกอบการตัดสินใจไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ซึ่งแตกต่างจากกลุ่มเยาวชนที่อยู่ในส่วนกลางมีข้อมูลประกอบการตัดสินใจมาก แต่ยังคงขาดจิตสำนึกและการตื่นตัวในการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง

สำหรับปัญหาของเยาวชนอายุ 18-20 ปี ที่อยู่ในสถาบันการศึกษาในท้องถิ่นหรือในต่างจังหวัดนั้น ชาวลิต พุทธรังค์ (อ้างถึงใน ยุทธยา วงศ์วีระโยธิน, 2539) ได้กล่าวว่า นักศึกษาที่มีอายุ 18-20 ปี ในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ไม่มีปัญหาในเรื่องจิตสำนึกและความตื่นตัวในการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง และนักศึกษาที่มาเรียนเกินกว่าระยะเวลา 6 เดือน ทาง

มหาวิทยาลัยจะให้ย้ายสำเนาทะเบียนบ้านมาอยู่ในจังหวัด ซึ่งพักหอพักของมหาวิทยาลัย นักศึกษาก็สามารถไปใช้สิทธิเลือกตั้งโดยสะดวก เนื่องจากมีหน่วยเลือกตั้งให้ลงคะแนนในมหาวิทยาลัย แต่นักศึกษาที่ไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งนั้นเป็นเพราะ นักศึกษาไม่รู้จักผู้สมัครและพรรคการเมือง

2. กลุ่มเยาวชนที่ไม่ได้อยู่ในสถาบันทางการศึกษา เป็นกลุ่มเยาวชนที่ประกอบอาชีพแล้ว เยาวชนกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่ประสบปัญหาในการเลือกตั้งมากที่สุด ประกอบด้วยเยาวชนที่อยู่ในส่วนกลางและท้องถิ่น ปัญหาของเยาวชนที่อยู่ในส่วนกลางก็คือ ปัญหาของการที่ไม่มีโอกาสกลับไปใช้สิทธิในภูมิลำเนาของตนเอง แต่ปัญหาของเยาวชนในท้องถิ่นคือ การที่เยาวชนกลุ่มนี้เป็นแรงงานในภาคเกษตรกรรมในชนบท และยังเป็นกลุ่มเป้าหมายของคะแนนเสียงผ่านทางหัวคะแนนที่ผู้สมัครพรรคการเมืองมุ่งหวัง คนกลุ่มนี้จึงมีความใกล้ชิดกับผู้สมัคร แต่ข้อมูลข่าวสารบางอย่างอาจถูกบิดเบือนจากผู้สมัครบางคน ประกอบกับค่านิยมในท้องถิ่นที่อาจจะมีการรับเงินในการลงคะแนนเสียง ทำให้คนกลุ่มนี้มีโอกาสในการตัดสินใจผิดพลาดค่อนข้างสูง

สรุปได้ว่า กลุ่มเยาวชนที่มีอายุ 18-20 ปี ที่อยู่ในสถาบันการศึกษาที่เป็นกลุ่มเยาวชนที่ได้รับข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ มากมาย ข้อมูลเหล่านั้นมีมากพอที่จะใช้ประกอบการตัดสินใจ แต่เยาวชนกลุ่มนี้ก็ยังคงขาดจิตสำนึกและการตื่นตัวในการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง แต่กลุ่มเยาวชนที่ไม่ได้อยู่ในสถาบันทางการศึกษาเป็นผู้ประกอบอาชีพแล้ว จะมีปัญหาในเรื่องการที่จะกลับไปใช้สิทธิเลือกตั้งในภูมิลำเนาของตนเอง ข้อมูลข่าวสารที่ได้รับบางอย่างอาจถูกบิดเบือนจากความเป็นจริง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

จิรายุทธ วัจนะรัตน์ (2524) ศึกษาเรื่อง การไม่ไปออกเสียงเลือกตั้ง : ศึกษาเฉพาะกรณีผู้ที่ไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งช่อมสมาชิกรัฐสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2524 เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อต้องการศึกษา

เกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจของประชาชนต่อระบบการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตย ทศนคติต่อการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ทศนคติต่อบทบาทและพฤติกรรมของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ทศนคติต่อการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตย โดยทำการศึกษาเฉพาะประชาชนเขตบางขุนเทียน ที่ไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2524 ซึ่งได้จากการสุ่มตัวอย่าง 295 คน ผลการวิจัยพบว่า อาชีพของประชาชนมีอิทธิพลต่อความรู้ความเข้าใจในระบบการเมืองการปกครองประชาธิปไตย คือ อาชีพรับราชการ หรือ รัฐวิสาหกิจ จะมีความรู้ ความเข้าใจสูงกว่าอาชีพอื่น

มานะศรี ยงเจริญ (2522) ศึกษาเรื่อง การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาไทย : ศึกษาเฉพาะกรณีนักศึกษาคณะรัฐศาสตร์ ชั้นปีที่ 3 และปีที่ 4 มหาวิทยาลัยรามคำแหง มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อสำรวจพฤติกรรมการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาไทย โดยเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสำรวจทัศนคติทางการเมือง โดยเก็บข้อมูลจากนักศึกษาคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ที่เข้าศึกษาปี 2519 และ 2520 ผลการศึกษาพบว่า นักศึกษาที่มีอายุมากเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่ากลุ่มที่มีอายุน้อยในกิจกรรมการประท้วง และการลงคะแนนเสียง

เดือนใจ เกียวซี (2526) ศึกษาเรื่อง การเปรียบเทียบความคิดรวบยอดเกี่ยวกับพลเมืองดีในวิถีชีวิตประชาธิปไตยระหว่างนักศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ ระดับ 4 กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 (ม.3) ในเขตจังหวัดกำแพงเพชร และจังหวัดตาก การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดรวบยอดเกี่ยวกับพลเมืองดีในวิถีชีวิตประชาธิปไตยของนักศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จระดับ 4 และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เพื่อเปรียบเทียบความคิดรวบยอดระหว่างนักศึกษาผู้ใหญ่กับนักเรียน และเพื่อเปรียบเทียบความคิดรวบยอดทั้งของนักศึกษาผู้ใหญ่และนักเรียนกับเกณฑ์ที่คาดหวัง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ นักศึกษาผู้ใหญ่ 160 คน และนักเรียน 160 คน ในการเก็บข้อมูลใช้แบบสอบถามที่จัดทำโดยนักศึกษปริญาโท มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนและนักศึกษาที่ครอบครัวมีรายได้สูง จะมีความคิดรวบยอดอยู่ในระดับสูง และความคิดรวบยอดระหว่างนักศึกษาผู้ใหญ่มีความแตกต่างกันในด้านการทำงานเป็นหมู่คณะ การเคารพใน

ความเสมอภาคของมนุษย์ การมีระเบียบวินัยในตนเอง การรู้จักสิทธิและหน้าที่ของตนเอง และผู้อื่น การประนีประนอม การมีใจกว้าง การเป็นผู้นำผู้ตามที่ดี การมีความรักชาติ ความเชื่อในวิธีการหาเหตุผลเชิงวิทยาศาสตร์ การยอมรับในเหตุผล

ศิริเพ็ญ สุวรรณเจริญสุข (2537) ศึกษาเรื่อง การเปรียบเทียบความคิดเห็นระหว่างเยาวชนกับผู้ปกครอง และเยาวชนกับเจ้าหน้าที่รัฐบาล เกี่ยวกับการส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย แก่เยาวชนนอกระบบโรงเรียนในจังหวัดสมุทรปราการ มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นระหว่างเยาวชนนอกระบบโรงเรียนกับผู้ปกครอง และระหว่างเยาวชนนอกระบบโรงเรียนกับเจ้าหน้าที่ภาครัฐบาล เกี่ยวกับการส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วย เยาวชนนอกระบบโรงเรียนจำนวน 120 คน ผู้ปกครอง จำนวน 122 คน และเจ้าหน้าที่ภาครัฐบาล จำนวน 95 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามจากผลการวิจัยพบว่า เยาวชนนอกระบบโรงเรียนมีความคิดเห็นได้ว่า ได้รับการส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย โดยผู้ปกครองในด้าน การวชิธรรม สามัคคีธรรม วินัยธรรม คุณธรรมในระดับมาก ด้านปัญญาธรรมที่ผู้ปกครองส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยโดยเจ้าหน้าที่รัฐบาลอยู่ในระดับมากทุกด้าน

สายทิพย์ สุกดีพันธ์ (2524) เรื่อง การเรียนรู้ทางการเมืองของเยาวชนไทย ศึกษาเฉพาะกรณีนักเรียนระดับมัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษา การเรียนรู้ทางการเมืองของเยาวชนเกี่ยวกับความสนใจทางการเมือง ความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมือง ความไว้วางใจทางการเมือง และความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ของรัฐบาล เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 จำนวน 779 คน โดยในการวิจัยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล พบว่า นักเรียนมีความสนใจทางการเมืองค่อนข้างต่ำ ความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมืองค่อนข้างสูง มีความไว้วางใจทางการเมืองปานกลาง นอกจากนี้ยังพบว่า เพศมีอิทธิพลต่อความไว้วางใจทางการเมือง ส่วนอายุมีอิทธิพลต่อความสนใจทางการเมือง ระดับความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมือง ความไว้วางใจทางการเมือง และความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ของรัฐบาล ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมีความสัมพันธ์กับระดับความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมือง

อนุสรณ์ ทรงประสิทธิ์ (2526) ศึกษาเรื่อง การศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในจังหวัดพิษณุโลกเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีในวิถีชีวิตประชาธิปไตย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดพิษณุโลก เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีในวิถีชีวิตประชาธิปไตย กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 475 คน ใช้แบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประเมินค่าเป็นเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล ผลการวิจัยปรากฏว่า นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีในวิถีชีวิตประชาธิปไตยอยู่ในเกณฑ์สูง และความคิดเห็นระหว่างนักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อัจฉราภรณ์ สามิภักดิ์ (2539) ศึกษาเรื่อง พฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารกับความรู้ ทักษะคิด และการมีส่วนร่วมส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตย ของเยาวชนทั้งในระบบและนอกระบบการศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดรับข่าวสารกับความรู้ ทักษะคิด และการมีส่วนร่วมส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในระบบ/นอกระบบการศึกษา กรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ เยาวชนที่กำลังศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่สังกัดกรมสามัญศึกษา และสังกัดกรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ จำนวน 400 คน การเก็บข้อมูลใช้แบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า เยาวชนในระบบการศึกษามีความรู้ และทักษะคิดเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยแตกต่างกับเยาวชนนอกระบบการศึกษา แต่พฤติกรรมการมีส่วนร่วมส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนทั้ง 2 กลุ่มไม่แตกต่างกัน พฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนทั้ง 2 กลุ่มไม่มีความสัมพันธ์กับทักษะคิดต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย และพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนทั้ง 2 กลุ่ม มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการมีส่วนร่วม ส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตย

สุชาติ ราษฎร์ดุขดี (2521) ศึกษาเรื่อง ภาพพจน์เกี่ยวกับอำนาจทางการเมืองของนักเรียนไทย : ศึกษาเฉพาะกรณีนักเรียนระดับประถมและมัธยมในกรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาภาพพจน์ของเด็กนักเรียนไทยที่มีต่อรัฐบาล และบทบาทต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับอำนาจทางการเมือง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ นักเรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 878 คน ในการวิจัยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือเก็บข้อมูล พบว่า ภาพพจน์ที่เด็กมีต่อรัฐบาล โดยเฉลี่ยแล้วอยู่ในระดับปานกลาง และตัวแปร เพศ ระดับชั้นเรียนหรืออายุ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มีอิทธิพลต่อภาพพจน์ของเด็กที่มีต่อรัฐบาลที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .01 ส่วนในเรื่องของภาพพจน์ที่เด็กมีต่อบทบาทต่าง ๆ ทางการเมืองนั้นบางบทบาทเป็นไปในทางลบ คือ บทบาทของความเป็นผู้แทนราษฎร

สกันธ์ จันทรักษ์ (2528) ได้ศึกษาเรื่อง ผลของการเรียนรู้ทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชน มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาการฝึกอบรมของศูนย์เยาวชนตำบลสามารถเปลี่ยนแปลงความรู้ และทัศนคติทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนได้หรือไม่ โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ เยาวชนที่มีอายุ 15-25 ปีบริบูรณ์ ที่ผ่านการฝึกอบรมมาจากศูนย์เยาวชนตำบลบางดี จำนวน 80 คน และเยาวชนที่ไม่ได้เข้ารับการฝึกอบรม จำนวน 80 คน จากตำบลคลองปาง อำเภอห้วยยอด จังหวัดตรัง ปี พ.ศ. 2528 ใช้แบบสอบถาม และแบบทดสอบความรู้เป็นเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อวัดความรู้และทัศนคติทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย จากผลการศึกษาพบว่า การเรียนรู้ทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนโดยใช้ศูนย์เยาวชนตำบลเป็นตัวการในการเรียนรู้ นั้นประสบผลสำเร็จเฉพาะในเรื่องความรู้ด้านอุดมการณ์ทางการเมือง รูปแบบการปกครอง และวิถีชีวิตของเยาวชนเพศชายเท่านั้น แต่ไม่บรรลุวัตถุประสงค์ในด้านการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของเยาวชนที่เข้ารับการอบรมทั้งสองเพศ

สรุปงานวิจัยในประเทศ

งานวิจัยในประเทศ ผู้ศึกษาได้ศึกษารวบรวมงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประชาธิปไตยของเยาวชนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งเป็นประโยชน์และเกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้สามารถสรุปผลของการศึกษางานวิจัยได้ดังนี้

ส่วนใหญ่เยาวชนเป็นผู้มีความรู้เกี่ยวกับหลักการพื้นฐานประชาธิปไตย เป็นกลุ่มบุคคลที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาประชาธิปไตย เช่น การไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง เยาวชนได้รับการส่งเสริม และปลูกฝังให้มีวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยจากครอบครัว สถานศึกษา และสังคม แต่สิ่งที่เยาวชนยังขาดก็คือ ความเข้าใจ ความเชื่อมั่น ศรัทธาในเรื่องประชาธิปไตย นอกจากนี้ยังเห็นได้ว่า เพศ อายุ อาชีพ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน รายได้ มีผลต่อความคิดเห็นของเยาวชนในเรื่องประชาธิปไตย

งานวิจัยต่างประเทศ

วัชรินทร์ ชานสลีฟ (Vacharin Chansilp, 1996) ศึกษาเรื่อง Participation in Student Government and Students' Sense of Political Efficacy of Four Thai High Schools (Thailand) การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาพื้นฐานทฤษฎีการมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตย กลุ่มตัวอย่างในการศึกษา คือ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดนครราชสีมา จากการศึกษาพบว่า นักเรียนเข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองเมื่อมีการสร้างบรรยากาศที่เหมาะสม โดยเฉพาะผู้ที่มีจิตสำนึกต่อตนเองและการเมืองสูง ซึ่งนักเรียนที่มีส่วนร่วมในการปกครองเป็นผู้มีจิตสำนึกต่อตนเองและการเมืองสูงกว่าผู้ที่ไม่มีส่วนร่วมสำหรับ นักเรียนที่เรียนโรงเรียนเอกชน จะรู้สึกเป็นผู้มีส่วนร่วมในการปกครองมากกว่านักเรียนที่เรียนโรงเรียนรัฐบาล ส่วนนักเรียนหญิง การศึกษาที่สูงกว่าเป็นผู้มีจิตสำนึกต่อตนเองและการเมืองสูงกว่านักเรียนชายและนักเรียนที่มีการศึกษาน้อยกว่า

บาวแมน (Bowman, 1993) ศึกษาเรื่อง Adolescent Development in a Democratic High School :Self-Reports of Moral Behavior การศึกษาครั้งนี้เพื่อทดสอบสมมติฐานเกี่ยวกับความสัมพันธ์พฤติกรรมความเป็นประชาธิปไตยของนักเรียนในโรงเรียน กลุ่มตัวอย่างจำนวน 64 คน จากโรงเรียนสาธิตโดยมีเกณฑ์เลือกโรงเรียนที่มีการสอนตามหลักประชาธิปไตย มีการใช้แบบทดสอบวัดความมีเหตุผลจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้น และแบบวัดเจตคติการใช้ชีวิตในโรงเรียน

ผลการศึกษาชี้ว่า นักเรียนเป็นผู้มีเหตุผล เลือกที่จะตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง ซึ่งมีความสำคัญมากกว่าการมีพฤติกรรมที่เป็นแบบอย่าง นักเรียนส่วนใหญ่มีเจตคติในทางที่ดีต่อโรงเรียนและโดยเฉพาะการเอาใจใส่ที่ดีของครูมีความสำคัญกว่าการแสดงออกด้วยคำพูด โดยยึดนักเรียนเป็นหลักในการเปลี่ยนแปลงโรงเรียนในด้านอื่น ๆ และจากการสัมภาษณ์นักเรียน ปรากฏว่า ได้รับคำแนะนำว่าควรสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องแก่นักเรียน เรื่องการพัฒนาความรู้ การดูแลเอาใจใส่ ความเสมอภาค และมีการคิดพิจารณาอย่างรอบคอบ ก่อนการตัดสินใจ

ไครท์ตัน (Creighton, 1993) ได้ทำการศึกษาเรื่อง "College Students Talk Politics" กลุ่มที่ใช้ในการศึกษาเป็นนักเรียนโรงเรียนนานาชาติ จาก 10 โรงเรียน ศึกษาว่าอะไรที่นักเรียนเชื่อว่าเป็นวิถีทางการดำเนินชีวิต นักเรียนมีความคิดเห็นต่อการเมืองอย่างไร นักเรียนเกิดการเรียนรู้หรือไม่และอะไรที่ทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ทางการเมืองและวิถีทางการดำเนินชีวิต ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นทางการเมืองที่ยังคับแคบ นักเรียนจะมีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน การมารวมกันของบุคคลเพื่อหาทางแก้ปัญหา นักเรียนคิดว่าทำให้นักเรียนไม่เกิดการเรียนรู้ทางการเมืองได้เหมือนกับการศึกษาวิชาการเมืองการปกครอง

เพจ (Page, 1996) ได้ทำการศึกษาเรื่อง "Beliefs and Practices of Home Schoolers About Responsibility in a Democracy" การศึกษานี้เป็นการศึกษาวิจัยคุณภาพ เพื่อศึกษาความเชื่อและการประพฤติปฏิบัติตนในเรื่องสิทธิและหน้าที่ของบุคคล ครอบคลุมคิดถูกพัฒนาจากการวัดค่านิยมประชาธิปไตย ศึกษาเกี่ยวกับการยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น การให้ความร่วมมือในการทำงาน และการปฏิบัติตามสิทธิหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดี ผลการศึกษาพบว่า บุคคลในครอบครัวมีส่วนร่วมในการสนับสนุนให้เด็กมีส่วนร่วมในทุกเรื่อง มีความสามัคคีในการทำงานร่วมกัน ร่วมกันแสดงความคิดเห็น สามารถนำความรู้ที่ได้รับมาฝึกใช้ในชีวิตประจำวัน มีอิสระในการกระทำต่าง ๆ บุคคลทุกคนในครอบครัวจะมีความกระตือรือร้นในการรักษาสิทธิของตนเองตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ และยังมีส่วนช่วยรักษาวัฒนธรรมที่ดีงามให้คงอยู่ต่อไป

สรุปงานวิจัยในต่างประเทศ

จากการศึกษาวิจัยในต่างประเทศ ผลการศึกษาสรุปได้ว่า เยาวชนเป็นผู้มีบทบาทต่อประชาธิปไตย มีความสนใจและเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง เมื่อมีโอกาสและได้รับการสนับสนุนจากบุคคลรอบข้าง การกระตือรือร้นที่จะรักษาสีทิตซ์ของตนเองตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ และมีการดำเนินชีวิตตามหลักวิถีชีวิตประชาธิปไตย สำหรับเพศ ระดับการศึกษา หรืออายุ จะมีผลต่อความคิดเห็นของเยาวชนในเรื่องประชาธิปไตย

ดังนั้น จากแนวคิดและงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศที่เกี่ยวกับประชาธิปไตยกับการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ในระบบและนอกระบบโรงเรียนเกี่ยวกับประชาธิปไตยนั้น มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในหลายลักษณะ แต่ที่เห็นเด่นชัดก็คือ การรณรงค์ให้ไปเลือกตั้ง และวิถีชีวิตประชาธิปไตยซึ่งเน้นให้นักเรียนมีพฤติกรรมในด้านวินัยธรรม ด้านคุณธรรม ด้านศรัทธาธรรม และด้านสามัคคีธรรม ประชาธิปไตยมิใช่หมายถึงเฉพาะการเลือกตั้ง การมีวิถีชีวิตประชาธิปไตยเท่านั้น แต่ยังมีองค์ประกอบอื่นอีก ซึ่งจากการศึกษางานวิจัยพบว่า ส่วนใหญ่มีผู้ศึกษาเรื่องประชาธิปไตย เฉพาะเรื่อง การเลือกตั้งและวิถีชีวิตประชาธิปไตย ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงมีความคิดว่าจะทำการศึกษาเพิ่มเติมในประเด็นที่เป็นที่สนใจของประชาชนที่เกี่ยวกับเรื่องทางการเมืองและการเลือกตั้งในปัจจุบัน จึงทำการศึกษาเรื่องประชาธิปไตย ซึ่งประกอบด้วย อุดมการณ์ประชาธิปไตย รูปแบบการปกครองประชาธิปไตย และวิถีชีวิตประชาธิปไตย

นอกจากนี้จากระยะเวลา 20 ปีที่แล้ว พบว่าเยาวชนเป็นกลุ่มบุคคลที่มีบทบาท มีการแสดงออกถึงแนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตย จนปัจจุบันผ่านมา 20 ปี ก็อยากจะทราบว่า กลุ่มเยาวชนเหล่านี้จะมีแนวความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับประชาธิปไตยเป็นอย่างไร โดยศึกษา กลุ่มเยาวชนในระบบและนอกระบบโรงเรียน เพื่อต้องการทราบแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับประชาธิปไตยเหมือนกัน หรือแตกต่างกันอย่างไร ผู้ศึกษาจึงทำการศึกษาเรื่อง การเปรียบเทียบแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับประชาธิปไตย ตามการรับรู้ของนักเรียนในระบบและนอกระบบโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย กรุงเทพมหานคร

สรุปกรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เรื่อง การเปรียบเทียบแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับประชาธิปไตยตาม การรับรู้ของนักเรียนในระบบและนอกระบบโรงเรียน โดยใช้แนวความคิดเรื่องประชาธิปไตย ของ ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2523) ประกอบด้วยอุดมการณ์ประชาธิปไตย รูปแบบการปกครอง ประชาธิปไตย และวิถีชีวิตประชาธิปไตย และจากการศึกษาเอกสารงานวิจัยต่าง ๆ พบว่า ปัจจัยด้านสภาพภาพของแต่ละคนซึ่งประกอบด้วย เพศ อายุ อาชีพ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน รายได้ เป็นต้น ซึ่งองค์ประกอบดังกล่าวข้างต้นจะมีผลต่อทัศนคติ ความคิดเห็น ความรู้สึก ความเชื่อที่มีต่อประชาธิปไตย สภาพภาพของบุคคลสามารถแยกพิจารณาได้ ดังนี้

1. เพศ จะเห็นได้ว่าเพศชายมักจะเข้าไปมีส่วนร่วมหรือมีบทบาททางการเมือง มากกว่าเพศหญิง จะเห็นได้จากผู้นำทางการเมืองจะเป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง ผู้ชายมี บทบาททางการเมืองเป็นผู้นำที่ได้รับการยอมรับ หรือเชื่อถือมากกว่าผู้หญิง ซึ่งเป็นไปตาม การศึกษาวิจัยของ มานะศรี ยงเจริญ (2522) ศึกษาวิจัยเรื่อง การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง ของนักศึกษาไทย : ศึกษาเฉพาะกรณีนักศึกษาคณะรัฐศาสตร์ ชั้นปีที่ 3 และชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัยรามคำแหง ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาชายเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าหญิงในทุกกลุ่มกิจกรรม

2. อายุ อายุนั้นสามารถบอกถึงการที่บุคคลนั้นผ่านประสบการณ์ชีวิตในสังคม มานานเท่าใดแล้ว ซึ่งประสบการณ์ต่าง ๆ ของแต่ละบุคคลในแต่ละช่วงอายุก็ย่อมมีความ แตกต่างกันไป ซึ่งทำให้บุคคลมีความรู้สึกนึกคิด ความเชื่อในทางการเมืองด้านต่าง ๆ แตกต่าง กันไปด้วยเช่นกัน ซึ่งเป็นไปตามการศึกษาวิจัยของ มานะศรี ยงเจริญ (2522) ศึกษา เรื่องการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาไทย : ศึกษาเฉพาะกรณีนักศึกษาคณะรัฐศาสตร์ ชั้นปีที่ 3 และชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัยรามคำแหง พบว่า นักศึกษาที่มีอายุมากเข้ามีส่วนร่วม ทางการเมืองมากกว่ากลุ่มที่มีอายุน้อย

3. อาชีพ อาชีพก็มีอิทธิพลต่อความรู้สึก ความเชื่อ ของบุคคลได้เช่นกัน อาชีพ ต่างกันก็หน้าที่จะต้องมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันในทางด้านการเมืองการปกครองแบบ ประชาธิปไตย เนื่องจากแต่ละอาชีพจะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองต่างกัน เข้าร่วมกิจกรรม มากน้อยต่างกัน ดังผลการวิจัยของ จิรายุทธ วัจนะรัตน์ (2524) ศึกษาเรื่อง การไม่ไป

ออกเสียงเลือกตั้ง : ศึกษาเฉพาะกรณี ผู้ที่ไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งซ่อมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2524 เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร พบว่า อาชีพรับราชการ หรือรัฐวิสาหกิจจะมีความรู้ ความเข้าใจในระบบการเมืองการปกครองประชาธิปไตย สูงกว่าอาชีพอื่น

4. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ก็จะมีผลต่อความคิดเห็น คนที่ทำเกรดอยู่ในระดับที่แตกต่างกันก็น่าจะมีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากความรู้ ความเข้าใจ หรือเรื่องของการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมประชาธิปไตย หรือการนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันจริง ๆ ในแต่ละบุคคลมากน้อยแตกต่างกัน ดังผลการวิจัยของ สุชาติ ราษฎร์ดุขัตติ (2521) ศึกษาเรื่อง ภาพพจน์เกี่ยวกับอำนาจทางการเมืองของนักเรียนไทย : ศึกษาเฉพาะกรณีนักเรียนระดับประถม และมัธยมในกรุงเทพมหานคร พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมีอิทธิพลต่อภาพพจน์ของเด็กที่มีต่อรัฐบาลที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

5. รายได้ ประชาชนโดยส่วนใหญ่มีฐานะที่ยากจน ความสนใจจึงมุ่งไปที่เรื่องของปากท้อง และปัญหาเฉพาะหน้าในเรื่องของการดำรงชีพเป็นหลัก ไม่มีเวลาพอที่จะคิดเรื่องการเมือง ซึ่งเป็นเรื่องที่ห่างไกลตัวเอง และมีความสลับซับซ้อนเกินกว่าจะเข้าใจได้ง่าย ดังผลการวิจัยของ เตือนใจ เกียวชี่ (2526) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง เปรียบเทียบความคิดรวบยอดเกี่ยวกับพลเมืองดีในวิถีชีวิตประชาธิปไตย ระหว่างนักศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จระดับ 4 กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จังหวัดกำแพงเพชร และจังหวัดตาก พบว่า กลุ่มที่มีค่าเฉลี่ยความคิดรวบยอดอยู่ในระดับสูง คือ นักเรียนและนักศึกษาที่ครอบครัวมีรายได้สูง

6. เขตการเลือกตั้ง เขตการเลือกตั้งเป็นสิ่งหนึ่งที่จะมีผลต่อความคิดเห็น ความรู้สึกของบุคคลในการที่จะออกไปใช้สิทธิใช้เสียงลงคะแนนเลือกตั้ง เขตการเลือกตั้งที่อยู่ในเมืองกับอยู่นอกเขตเมือง ที่จะทำให้คนในเขตนั้น ๆ ให้ความสำคัญทางการเมืองแตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องมาจากเขตการเลือกตั้งในเมืองจะมีการประชาสัมพันธ์ ข่าวสารต่าง ๆ ได้อย่างกว้างขวางและทั่วถึง รวมถึงความสะดวกในการเดินทาง ฯลฯ สำหรับเขตการเลือกตั้งนอกเมืองอาจมีการประชาสัมพันธ์ที่ไม่มากพอ เนื่องจากความไกลของพื้นที่การเผยแพร่ข่าวสารยังอาจไม่มีความสะดวกมากเหมือนเขตการเลือกตั้งในเมือง รวมถึงความไม่สะดวกในการเดินทางไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ซึ่งเรื่องนี้ในความเป็นจริง กล่าวกันว่า ถ้าเขต

การเลือกตั้งอยู่ในเขตอื่น ประชาชนที่มีภาระกิจการทำงานจะไม่เดินทางกลับไปเขต
การเลือกตั้งที่ตนมีสิทธิเลือกตั้ง แต่ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับประชาชน
พุทธศักราช 2540 ที่ได้ให้สิทธิแก่คนที่อยู่นอกจังหวัดในเขตเลือกตั้ง รวมทั้งคนที่อยู่
ต่างประเทศลงคะแนนเสียงเลือกตั้งได้นอกเขตที่ตนมีชื่อในทะเบียนบ้าน จึงน่าที่จะศึกษา
ว่าเยาวชนจะไปใช้สิทธิเลือกตั้งเพิ่มขึ้นหรือไม่

จากที่ได้ศึกษาแนวคิด งานวิจัยต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นแล้ว สามารถสรุป
กรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้ได้ดังนี้

